

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anja Vrančič

Vpliv dejavnika zaposlitvene (ne)varnosti na odločanje mladih o poznem prehodu v starševstvo v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anja Vrančič

Mentorica: red. prof. dr. Tanja Renner

Vpliv dejavnika zaposlitvene (ne)varnosti na odločanje mladih o poznem prehodu v starševstvo v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Vpliv dejavnika zaposlitvene (ne)varnosti na odločanje mladih o poznem prehodu v starševstvo v Sloveniji

Namen diplomskega dela je predstaviti problematiko vplivov na odločitev mladih za starševstvo. Natančneje se ukvarja z enim od aspektov teh vplivov – s konceptom zaposlitvene (ne)varnosti. Predstavljen je aktualni položaj zaposlovanja in brezposelnosti mladih v Sloveniji, posebej pa so izpostavljeni tudi položaj mladih žensk v Sloveniji, vpliv podaljševanja izobraževanja na prehod v sfero dela ter fleksibilna zaposlitev za določen čas. Osrednji del je organiziran okoli treh raziskovalnih vprašanj, od katerih prvo raziskuje podaljševanje časa šolanja zaradi možnosti pridobitve boljše zaposlitve, drugi prelaganje odločitve za starševstvo zaradi nevarnih oblik zaposlitve, ki pestijo mlade, tretji pa se osredotoči na brezposelnost mladih žensk. Analiza raziskovalnih vprašanj temelji na teoriji, uporabljeni v diplomu, tekočih statističnih podatkih in fokusni skupini.

Na podlagi danih tekočih podatkov in fokusne skupine ni možno trditi, da je zaposlitvena (ne)varnost ključni razlog za pozne prehode mladih v starševstvo. Gre za splet različnih podpornih sistemov (politik), ki med seboj ne delujejo usklajeno, veliko vlogo pa imajo vse pogosteje individualni dejavniki.

Ključne besede: zaposlitvena varnost, starševstvo, zaposlovanje mladih.

The influence of employment (in)security on young peoples' decision making about having children late in their life in Slovenia

This thesis involves problematics of influences on the decision of young women to have children or not. More precisely, it deals with one of the aspects of these influences, i. e. the problem of getting a full-time job. The research looks into the problem of the employment policy and youth unemployment in Slovenia. The great stress is laid upon the problem of the social standing of young women in Slovenia and on the effect of late employment due to the prolonged education. The central part of the thesis deals with three main themes.

- prolonged education as to get a better job;
- dilemma of having children at all as it is far more difficult for a young woman with small children to get a job;
- unemployment of young women.

The analysis of these themes is based on the theory used in the thesis, in the current statistical data and in the focus group. On the basis of current data and focus group it cannot be maintained that the employment (in)security is a key reason for late parentage. We can easily say that individual factors are of great significance.

Key words: employment security, parentage, youth employment.

KAZALO

1	UVOD	5
2	VPLIV IZOBRAŽEVALNEGA MORATORIJA NA PODALJŠEVANJE MLADOSTI	6
3	DEJAVNIKI ODLOČANJA ZA IN PROTI STARŠEVSTVU	7
4	EKONOMSKI DEJAVNIK	13
5	DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA POLOŽAJ MLADIH NA TRGU DELOVNE SILE	16
6	ANALIZA RAZISKOVALNIH VPRAŠANJ GLEDE NA POLOŽAJ MLADIH V SLOVENIJI	26
7	SKLEP	33
8	LITERATURA	35
9	PRILOGA A: TRANSKRIPT FOKUSNE SKUPINE	39

1 UVOD

Dejstvo je, da se je rodnost v zadnjih desetletjih po svetu in tudi v Sloveniji močno zmanjšala. Ženske imajo v večini otroke v starosti od 25 do 29 let, vendar pa do 29. leta rodi komaj vsaka peta ženska, tretjina pa jih v tej starosti sploh še ni rodila. Najnovejši podatki kažejo, da ženske v starosti 30 let in več rojevajo pogosteje kot tiste, ki so mlajše od 27 let (Vertot 2006, 1040).

Povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka se v Sloveniji povečuje. Leta 2006 so bile ženske v povprečju stare 28 let ob rojstvu prvega otroka, le 23,9 % je bilo takšnih, ki so bile mlajše od 25 let, in 6,1 % takih, ki so bile starejše od 35 let. Do leta 1994 so bile matere ob rojstvu prvega otroka stare v povprečju do 25 let. Že četrto leto zapored se v Sloveniji presega starostna meja »mladih« mater, to je starih do 29 let (Žnidaršič 2007, 373).

Veliko je dejavnikov, ki naj bi oz. vplivajo na odločitev mladih za starševstvo. Zaradi velikega poudarjanja finančne stabilnosti in občutka varnosti s strani mladih, pa tudi zaradi same sebe, sem se v svoji diplomski nalogi usmerila na raziskovanje vpliva dejavnika zaposlitvene (ne)varnosti na odločitev mladih v Sloveniji za starševstvo. Zanimalo me je, ali je finančna stabilnost in s tem varnost, ki jo zaposlitev prinese, res razlog, da so mladi pripravljeni na starševstvo oz. v kolikšni meri ima to vpliv na odločitev, če jo sploh ima.

Za bolj zanimivo raziskovanje in lažjo utemeljitev na koncu sem si zastavila še tri trditve, ki sem jih raziskovala.

1. Mladi v Sloveniji se dlje časa šolajo, da si bodo z višjo izobrazbo pridobili boljšo zaposlitev.
2. Zaradi nevarnih oblik zaposlitev, katerim so mladi v Sloveniji vse bolj izpostavljeni, se kasneje odločajo za starševstvo.
3. Med mladimi v Sloveniji je več brezposelnih mladih žensk kot mladih moških.

Pri svojem raziskovanju sem uporabila fokusno skupino, ki je bila sestavljena iz 8 mladih ljudi, starih od 21 do 25 let. V skupini so bili štirje fantje in štiri dekleta, ki naj bi ilustrirali populacijo, na kateri temelji moja raziskava. Med njimi sta bila dva redno zaposlena, ena študentka brez statusa (»pavzerka«), en izredni študent, ostali pa so bili redni študentje. Fokusna skupina je trajala dobro uro in bila razdeljena na tri sklope.

Hkrati sem si pomagala tudi z že izvedenimi podobnimi raziskavami slovenskih raziskovalk Kanjuo-Mrčela, Černigoj-Sadar, Ule, Švab, Sedmak in Medarič.

Svoje delo sem oblikovala tako, da sem teorijo razdelila na štiri dele. V uvodu se najprej osredotočim na položaj mladih in kaj jim prinaša današnji izobraževalni moratorij. Nato se usmerim na dejavnike, ki vplivajo na starševstvo. Ker se v svoji raziskavi posebej osredotočam na zaposlitveno (ne)varnost, sledi poglavje, kjer podrobneje opredelim ekonomski dejavnik, nato pa navedem dejavnike, ki danes vplivajo na položaj mladih na trgu delovne sile. V zadnjem poglavju skupaj s statističnimi podatki predstavim sodobni položaj mladih v Sloveniji in analiziram zastavljena raziskovalne trditve. Navedeno teorijo in statistične podatke sproti ponazarjam z izjavami iz fokusne skupine. Na koncu sledi sklep.

2 VPLIV IZOBRAŽEVALNEGA MORATORIJA NA PODALJŠEVANJE MLADOSTI

Danes se je razvil nov tip mladosti, imenovan izobraževalni moratorij¹ mladosti, ki poudarja samooblikovanje mladega človeka. To je obdobje, v katerem si mladi² naberejo veliko raznolikih izkušenj o oblikovanju socialnih vlog in odnosov, razrešijo bistvene identitetne probleme in oblikujejo lasten življenjski slog. Hkrati si pridobijo tudi skoraj vse kompetence odraslih (malo manj izstopa le ekonomska samostojnost). Mladost tako že dolgo časa ni več le prehodno obdobje med otroštvom in odraslostjo, ampak je postala formativno obdobje, ki je ključno za ves nadaljnji življenjski potek (Ule 2003, 29–33).

Izobraževalni moratorij je postal več kot le izobraževanje. Predstavljati je začel naraščanje avtonomnosti mladosti v primerjavi z drugimi življenjskimi dobami, upadanje interesa mladih za svet in vrednote odraslih ter oblikovanje življenjskega sveta in vrstniške kulture mladih.

¹ Moratorij pomeni začasni odlog ali prekinitev kakšne od osebnih ali socialnih obveznosti in obremenitev v socialnem svetu, v katerem posameznik živi. Moratoriji – ciklusi ali faze socialnega umika in socialne razdolžitve strukturirajo in oblikujejo vsakdanji svet v manjših (dan, teden) in daljših (življenjsko obdobje) življenjskih sekvencah (Ule 2003, 29-45).

² Mladi: mladina je danes dostikrat različno definirana, pogosto jo zamenjujejo z otroki, študenti ali dijaki in tako izključijo tudi druge ranljive skupine mladih, kot so brezposelni, študenti oz. dijaki brez statusa in tisti mladi, ki jim zaposlitev ne omogoča osamosvojitve. Združeni narodi upoštevajo definicijo za »mladino«, oblikovano leta 1985, ko je bilo mednarodno leto mladih, in prištevajo med mlade vse, ki so stari od 15 do 24 let. Statistični urad Republike Slovenije pa za mladino opredeljuje mlade ljudi, stare od 15 do 29 let. Ta leta zajemajo odločitve, ki zaznamujejo nadaljnje življenje mladih, saj v tem obdobju končajo šolanje, si pridobijo poklic in začnejo oblikovati tudi svoje lastno gospodinjstvo oz. družino (Žnidaršič 2007, 373).

Tako postane tudi prvi moratorij, ki omogoča čas za odlaganje obveznosti odraslih in vstopa v odraslo družbo, mladost se začneja razširjati čez dvajseta leta (Ule 2003, 32).

»Mladost se začne spreminjati iz moratorija pred vstopom v odraslost v generator trajnih in individualiziranih življenjskih stilov, ki delno tudi nadomeščajo tradicionalno odraslost (stalno zaposlitev ter trajno zakonsko in družinsko skupnost) z novimi, fleksibilnejšimi oblikami zaposlitev in dela ter prav tako fleksibilnimi oblikami partnerskih in družinskih skupnosti« (Beck v Ule 2003, 32).

Mladi si aktivno oblikujejo svoje življenje ob svojih prehodih in ekonomskih, kulturnih ter socialnih okoliščinah, v katerih se nahajajo. Ob sprejemanju pomembnih življenjskih odločitev neprestano preskakujejo iz otroštva v odraslost, saj se v nobenem obdobju ne najdejo. Obstali so v izobraževalnem moratoriju, kjer se od njih pričakuje resnost in prevzem odgovornosti, gradnja lastne prihodnosti, a hkrati tega še ne čutijo in tudi ne želijo prevzeti. Zato posledično živijo v razmerjih, ne da bi se poročili, se vračajo domov, potem ko so že živeli na svojem, skupaj s starši vzgajajo svoje otroke, hitro menjajo službe, se vračajo v šolski sistem itd. (koncept »jo-jo«³). To po eni strani pomeni podaljšano obdobje svobode, v katerem ne prevzemajo večjih odgovornosti in ne sledijo tradicionalnemu vzorcu življenjskih obdobj. Po drugi strani pa lahko to vodi do večje grožnje marginalizacije, saj ne glede na to, da sta izobraževanje in izobrazba potrebna za pridobitev zaposlitve in preživetje, mladi vse dlje ostajajo vključeni v njiju, dejansko pa ne garantirata več varne zaposljivosti in s tem življenjske varnosti (Walther in Stauber 2006, 2-6).

3 DEJAVNIKI ODLOČANJA ZA IN PROTI STARŠEVSTVU

Današnji način življenja mladim ponuja mnogo možnosti izbire v življenju (študij, delo, potovanja ...), a jih po drugi strani tudi ovira pri njihovem izbiranju predvsem z visokimi stroški za samostojno življenje, nezanesljivimi razmerami na trgu delovne sile, negotovo

³ Izraz »jo-jo« (spominja na igračo jo-jo, ki se vrti okoli svoje osi, ko jo navijaš gor in dol) je metafora za sodobni način življenja mladih, ko se posameznik giblje med različnimi življenjskimi področji, koncepti sebstva ter življenjskimi in kariernimi uspehi in neuspehi. Značilni so predvsem reverzibilni prehodi: zapustijo dom staršev in se čez nekaj mesecev vrnejo, zapustijo šolo in se čez nekaj mesecev ponovno vključijo v šolanje, najdejo si začasno delo in nato spet iščejo novo ob končanju obstoječega; spreminjajo poklicne želje zaradi osebnih preferenc ali razmer na trgu dela itd. (Walther in Schlathoff v Rapuš Pavel 2005, 335).

varnostjo itd. Tako se mladi raje posvečajo intelektualnemu izpopolnjevanju in takojšnji gradnji kariere. Želijo postati čim bolj samostojni tako socialno kot tudi ekonomsko.

Takšno vedenje ljudi, predvsem ženskega spola, je moč pojasniti z dvema teorijama. Prva je ekonomska teorija oblikovanja družine (Becker v Černič-Istenič 1998, 158), ki pravi, da so za odlaganja rojstev prvih otrok in tudi porok v poznejša leta najbolj odgovorna vse večja izobraženost žensk in večje zaposlitvene možnosti. Trdi, da je bolj izobražena ženska tudi bolj zaposljiva in posledično čuti večjo neodvisnost od moškega in se zato odmika večjim odločitvam, ki zahtevajo ustalitev. Hkrati višja izobrazba in zaposlitveni status tudi višata relativne stroške otrok, kar naj bi ženske še dodatno odmikalo od odločitve za otroka. Na koncu teorija zagovarja tudi stališče, da naj bi izobrazba vplivala na demografsko vedenje žensk v njihovem življenju.

Druga teorija se usmeri bolj na sociološko stran (Blossfeld in Jaenichen v Černič-Istenič 1998, 158), vendar tudi ta trdi, da izobrazba vpliva na demografsko vedenje žensk, a je vpliv izobrazbe omejen le na čas vključenosti žensk v izobraževalni sistem. Pojasnjuje, da se ženske svojim vlogam ne odpovedujejo, vendar jih zaradi podaljševanja študijo le prelagajo na poznejša leta.

Poznega prehoda v starševstvo ni mogoče pojasniti z neko univerzalno teorijo, saj niti ne vemo, kaj točno ga povzroča. Gre za splet različnih dejavnikov, ki so pri vsakem posamezniku/-ci različni.

Avtorici Ule in Kuhar (Ule 2003, 108) hipotetično izhajata iz premise, da temeljne zahteve, ki morajo biti izpolnjene, temeljijo na objektivnih in subjektivnih pogojih.

Objektivni pogoji: a) zadovoljivo zdravje in plodnost, b) končano izobraževanje, c) zadovoljiva zaposlitev, č) zagotovljena socialna varnost, d) zadovoljivo stanovanje, e) usklajeno delo, kariera in družinsko življenje ter f) zadovoljivo varstvo otroka.

Subjektivni pogoji: a) zrelost, b) kakovost osebnega življenja, c) trden, varen in ljubeč partnerski odnos, č) odločitev o prevzemu odgovornosti za družino in otroke.

Po izvedbi ankete *Mladi, družina, starševstvo* pa so se izkazali za pomembne naslednji dejavniki, ki so jih izpostavili mladi anketirani študentje in študentke: želja po otroku, psihična pripravljenost na odgovorno starševstvo in stabilno razmerje s partnerjem/-ko.

Opaziti je, da so mladim subjektivni dejavniki pomembnejši, saj jim objektivni šele sledijo, in sicer: zagotovljena služba, primerno stanovanje, fleksibilni delovni čas (Ule 2003, 109).

Lesthaeghe (Ule 2003, 108) izpostavi dejavnike, ki pa so že bolj grobo opredeljeni in vodijo k sklepu, da spremembe na področju omenjenih dejavnikov vodijo k upadanju števila rojstev oz. k prelaganju rojevanja:

- višja izobraženost in ekonomska avtonomija žensk,
- naraščajoče in visoke potrošne želje,
- povečano vlaganje v razvoj kariere in kompatibilnosti pri obeh spolih,
- razširjanje novih modernih vrednot, kot so samouresničitev, razvijanje osebnih nagnjenj, etična avtonomija, svoboda izbire, strpnost do nekonvencionalnosti in osvobojenost od tradicionalnih avtoritet (religije),
- večji poudarek na kakovosti življenja in prostemu času,
- vzdrževanje obvez in želja po ohranjanju »odprte prihodnosti«,
- naraščajoča verjetnost ločitve in posledično previdnejše investiranje v lastno prihodnost,
- geografska mobilnost mladih odraslih v terciarnem izobraževanju,
- slabe stanovanjske razmere (visoki stroški, nedostopnost),
- fleksibilnost trga dela,
- nezaposlenost mladih,
- dostopnost kontracepcije in možnost splava.

Avtor dodaja, da velja omeniti še naslednje dejavnike: občutek, da biološka ura še ne tiktaka, slabi zgledi iz primarnih družin, težnja po svobodi, neodvisnosti in avtonomiji, visok standard udobja, strah pred prihodnostjo, zaznana velika odgovornost in velika zahtevnost, ki ju prinaša starševstvo, dvom o lastnih starševskih sposobnostih, strah pred porodom in otrokom, sovražne družbene in tudi naravne razmere (Ule 2003, 108).

Josipovič (Josipovič 2004, 60) se ravno tako loti dejavnikov, ki vplivajo na rodnost oz. odločitvi za prehod v starševstvo. Razdeli jih na neposredne in posredne dejavnike.

Neposredni dejavniki se nanašajo na obdobje, ko že nastopijo »reproduktivne zveze«, ne pa na samo oblikovanje le-teh. Po Davisu in Blakovi razdeli neposredne dejavnike v tri skupine:

- vzroki, ki vplivajo na vzpostavitev spolnih odnosov (oblikovanje in ukinjanje partnerstva v plodnem obdobju, starost pri vstopu v spolna partnerstva, obseg plodnega obdobja, prostovoljna in neprostovoljna abstinenca),
- vzroki, ki vplivajo na izpostavitev zanositvi (plodnost ali neplodnost zaradi neprostovoljnih/prostovoljnih vzrokov, kot so kontracepcijska in druga sredstva),
- vzroki, ki vplivajo na nosečnost in porod (smrtnost plodu zaradi prostovoljnih/neprostovoljnih vzrokov) (Josipovič 2004, 60).

Neposredne dejavnike lahko obravnavamo tudi kot vzroke, saj delujejo direktno na individualno osebo, ki je v rodnem obdobju. Dejavniki postanejo, ko gre za obravnavo neke populacije (Josipovič 2004, 60).

Posredni dejavniki so mnogo bolj pomembni, saj odrejajo zunanji okvir neposrednih dejavnikov rodnosti. Težava je pri določanju njihovega obsega, zato veliko avtorjev navaja različno razdelitev posrednih dejavnikov rodnosti. Josipovič sam pa je povzel Malačičevo razdelitev dejavnikov v šest skupin (Malačič v Josipovič 2004, 62).

Biološki dejavniki rodnosti so najpomembnejši z vidika sposobnosti rojevanja, saj določajo okvir in zgornjo mejo rodnosti človeške vrste. Med njimi so fiziološka plodnost, starostna sestava prebivalstva, povprečna starost pri vstopanju v zakon, obdobje laktacije, obdobje med zapovrstnimi porodi, dedne lastnosti in biološko-medicinski dejavniki, ki vplivajo na spočetje, potek nosečnosti in uspešnost poroda ter starost žensk v času plodnosti (Wertheimer-Baletić v Josipovič 2004, 63).

Ekonomski dejavniki rodnosti: dolgo časa so bili obravnavani v sklopu družbenih dejavnikov. Zaradi vse večjega pomena in vpliva, pa so temelji mikroekonomske teorije rodnosti (cene, stroške, dohodke, »oblikovanje« človeškega kapitala otrok), postali samosvoj neodvisen dejavnik. (Josipovič 2004, 63).

Družbeni dejavniki rodnosti: tukaj je družba opredeljena kot celota medčloveških odnosov in ekonomija je v smislu produkcijskih sil in odnosov njen neločljivi del. Upoštevati je potrebno makroekonomsko bazo družbenih dejavnikov. Hkrati družbo predstavlja tudi pravna in politična nadgradnja ekonomske osnove (Josipovič 2004, 64).

Med dejavnike štejemo življenjski prostor (današnja gosto poseljena urbanizirana okolja omejujejo gibanje), družbenoekonomski položaj posameznika in družine, izobrazbo,

zaposlenost, spremenjeno vlogo družine, vrednot in družbene norme (Malačič in Šircelj v Josipovič 2004, 64).

Izoblikovala naj bi se sociološka teorija rodnosti, vendar ni še v celoti dokončana. Osnovni element teh poskusov so družbene norme, ki skupaj z vrednotami in cilji glede števila otrok v družini predstavljajo glavni dejavnik različnih ravni rodnosti. Na rodnost naj bi preko norm, vrednot in ciljev vplivali predvsem socialno-ekonomski položaj, socialna mobilnost, izobrazba, verska pripadnost in stopnja religioznosti, etnična pripadnost ter podobne kulturne značilnosti (Šircelj v Josipovič 2004, 64).

Kulturni dejavniki rodnosti: če se oprem na zgornjo opredelitev družbe, lahko kulturo pojmem kot materialne in nematerialne produkte družbe. Med te dejavnike spadajo družbene norme, vrednote, javno mnenje, morala, religiozna pripadnost, etična pripadnost in rasa (ki je bolj potencialni dejavnik različnega rodnostnega obnašanja znotraj rasno mešanih območij) (Malačič v Josipovič 2004, 65). Ker so družbene norme odsev družbe in njen produkt, jih lahko uvrstimo med dejavnike družbe in kulture (Josipovič 2004, 65).

Psihološki dejavniki rodnosti: delovanje psiholoških dejavnikov lahko razberemo na treh ravneh: na osebni ravni (psihološke značilnosti posameznikov), na ravni interakcij v majhnih skupinah (še posebej v družinah) in na makro socialno-psihološki ravni (v socialnih in drugih skupinah). Skupna značilnost teh dejavnikov je njihova medsebojna odvisnost in pogojenost. Med njih pa štejemo občutje sposobnosti za rojevanje, strah pred porodom, osebna življenjska hotenja, občutje življenjske varnosti, nevrozo, odnos do spolnega življenja, moč želje po potomstvu, neobstoj želje po potomstvu, zdravstveno stanje posameznikov, stanje depresije in apatije ipd. (Wertheimer-Baletić v Josipovič 2004, 66).

Geografski dejavniki rodnosti: vsak posredni dejavnik rodnosti ima svojo prostorsko ali pokrajinsko komponento, ki kaže njegovo diferencialno moč oz. diferenciacijo. Geografske dejavnike bi lahko razdelili na dve skupini: a) tiste, ki izhajajo neposredno (primarno) iz geografskega okolja in so njegovi sestavni deli, in b) tiste, ki so geografski odraz nekega pojava, ki je kot predmet preučevanja v osnovni domeni druge znanosti. Vendar je ta delitev zgolj teoretična, saj je lahko katera koli sestavina pokrajine potencialni dejavnik ali sodejavnik njene preobrazbe (Vrišer v Josipovič 2004, 67). Med te dejavnike štejemo: podnebje, meje in ovire, oddaljenost, lastnosti in oblike zemljišča, energetske in mineralne

vire, dostopnost, prostorsko razmestitev, migracije, prometno infrastrukturo, kakovost okolja in bivanja itd. (Josipovič 2004, 67).

Černič-Istenič (Istenič 1998) je v svoji analizi življenjskih dogodkov, izpeljani na retrospektivnih podatkih raziskave *Kvaliteta življenja v Sloveniji* leta 1994 prišla do rezultata, da na odločitev za rojstvo prvega otroka odločajo predvsem proces vstopanja v partnerske zveze, dolžina vključenosti v izobraževanje, stanovanjske razmere in ukrepi socialne politike. Ženske, ki so prej našle stabilnega partnerja, hitro končale študij in si ustvarile skupno gospodinjstvo v skupnem domu, so se prej odločile za otroka. Ugotovila je tudi, da izobrazbena raven, pripadnost kohorti, zaposlitev, socialni izvor in stanovanjska samostojnost niso imeli velikega vpliva na odločitev za starševstvo.

V empirični raziskavi, izvedeni z anketnim vprašalnikom, sta se Černigoj-Sadar in Kanjuo-Mrčela (Černigoj-Sadar in drugi 2007) želeli osredotočiti na usklajevanje zahtev družinskega in poklicnega življenja kot na enega izmed dejavnikov oz. aktualnih težav, ki jih imajo mladi pri odločanju za starševstvo. Avtorici sta za svoj vprašalnik uporabili ugotovitve mednarodne primerjalne raziskave *Spol, starševstvo in spreminjujoča se delovna mesta* in svoje raziskave, izvedene leta 2006, *Starši med delom in družino*. V raziskavi so sodelovali starši in potencialni starši stari od 22 do 35 let. Ugotovitve so pokazale, da zaposlitvena situacija odločilno vpliva na odločitve mladih na osnivanje lastne družine. Med mladimi, ki so bili zaposleni za nedoločen čas, jih je otroke imelo 60 %, ravno nasprotno pa je bilo med mladimi, ki so bili zaposleni za določen čas, od katerih jih kar 66 % ni imelo otrok. V prihodnje lahko pričakujemo, da se bo odnos med starševstvom in obliko delovnega razmerja le še bolj zaostрил. Na koncu sta potrdili, da tako kot druge raziskave tudi njuna potrjuje, da so pri odločitvi za prvega in naslednjega otroka pomembni naslednji pogoji: redna zaposlitev, urejena stanovanjska situacija in ugodne finančne razmere. Večina mladih je ocenila usklajevanje dela in družinskega življenja kot obremenjujoč dejavnik.

Usklajenost med delom in družino kot dejavnik

Socialna politika, družinska politika in politika zaposlovanja naj bi bile usklajene, vendar v praksi ni tako. Problem, da se politike ne izvajajo usklajeno, je v nepoznavanju problematik posameznih socialnih skupin, npr. zaposlene ženske, študentke itd.

Družinska politika je v Sloveniji urejena z *Resolucijo o temeljih oblikovanja družinske politike Slovenije*,⁴ v kateri so v posebnem razdelku z naslovom *Delo, zaposlitev, zaposlovanje* podrobneje opredeljeni nameni države v usklajevanju dela in družine. Družinska politika in politika zaposlovanja se stikata pri posamezniku, ko le-ta usklajuje svoj čas med družinskimi in delovnimi obveznostmi. Pri oblikovanju obeh politik in njunem upoštevanju lahko pride do težav, saj obe zahtevata velik delež posameznikovega časa. Še posebej težko je za posameznika, ko mora obe usklajevati in sta si kontradiktorni kot npr. pri porodniškem dopustu, ki je potreben za nego otroka in hkrati pravica, a delodajalcu predstavlja strošek. Še večje težave nastanejo pri posamezniku pri sami družinski politiki, ki ni dobro usklajena s sistemsko politiko države. Največ pozornosti namenja le storitvam, ki so povezane z delovno sfero (porodniški dopust, otroško varstvo), zasebnega družinskega življenja posameznika, ki zajema samo skrb in delitev dela, pa se ne dotakne. To pomeni še več težav pri odločitvah za starševstvo, saj se usklajevanje dela in družine prične, ko se posameznik vrne na delovno mesto (Švab 2003, 1117–1118).

Resolucija favorizira zaposlitveni status in s tem neodvisnega posameznika, od katerega se pričakuje, da je na podlagi svojega dohodka sposoben skrbeti zase. Ponovno se družinska politika podreja politiki zaposlovanja. Porodniški dopust je znova dober primer za ponazoritev favoriziranja zaposlitvenega statusa. Porodniški dopust je pravica iz dela, vendar so do nje opravičene le ženske, ki so bile pred porodom zaposlene. Za brezposelne ženske in študentke pa je poskrbljeno z minimalnim nadomestilom – otroškim dodatkom, ki pa ni dovolj niti za preživetje. Tako ponovno zaposlitev vpliva na odločitev za starševstvo, predvsem pri mladih ženskah, ki so odvisne tudi od finančne pomoči, ki jim bo služila pri skrbi za otroka (Švab 2003, 1118).

4 EKONOMSKI DEJAVNIK

Dandanes mladi doživljajo večje ali manjše težave ob vstopu na trg delovne sile, saj so ti vstopi veliko bolj zapleteni in diferencirani. Mladi so tisti, ki so prvi podvrženi novim oblikam zaposlitve. Delodajalci imajo vse več moči za izbiranje delovne sile in jo regulirajo glede na svoje trenutne potrebe. To je lahko za eno leto, dve, ali pa le za en mesec. S

⁴ Ur. l. št. 40. 17. VII. 1993 (Švab 2003, 1117–1118).

ponujenimi delovnimi mesti se zaposlenim ne nudi več tolikšne zaposlitvene varnosti, kot smo je bili vajeni, saj se »polna« zaposlenost opušča.

Biti zaposlen predstavlja socialno vključenost v družbo, možnost preživetja in ustvarjanja življenja. Še ne dolgo nazaj je delo predstavljalo človeka in bilo njegov smisel in bistvo življenja.

Uspešen prehod v zaposlitv postavi mlade v enakopraven položaj članov družbe in jim tako zagotavlja socialno-ekonomsko neodvisnost, možnost dolgoročnega načrtovanja kariere, lastne družine, bivalnih prostorov in s tem življenja. Ekonomsko neodvisnost mladih omogoča le kolikor toliko stabilna zaposlitev in posledično neodvisnost od družine (Trbanc 2005, 161).

Problem nastaja, ker se na trgu delovne sile pojavlja več ponudbe kot povpraševanja po delovni sili, trg je neuravnotežen in brezposelnost ljudi se večja. Generacije, ki vstopajo na trg dela, se večajo, le-ta pa jih težko vsrkava. Še večji problemi pa nastajajo, ker izobraževalni sistemi niso usklajeni s potrebami trga in tako prihaja do pomanjkanja primernih delovnih mest in nestrukturiranosti trga.

Ker mladi predstavljajo v večini iskalce prve zaposlitve ali pa zelo mlado neizkušeno delovno silo, so tudi eni izmed prvih skupin, ki so podvrženi novim oblikam zaposlitve, s katerimi skuša gospodarstvo uravnavati trg. Le-te oblike imenujemo nove oblike fleksibilnega zaposlovanja in mednje sodijo samozaposlovanje, zaposlitev za določen čas in zaposlitev s skrajšanim delovnim časom (Trbanc 2005).

Trbanc (Trbanc v Rapuš-Pavel 2005, 332) pravi, da večina avtorjev govori o posebnem segmentu delovne sile, o t. i. mladinskem trgu dela. Na samem trgu delovne sile ne obstaja nobenih jasnih razmejitev. Mladi s svojim vstopom in pojavom na trgu delovne sile prispevajo k vsem vrstam brezposelnosti: k frikcijski, ker prvič iščejo primerna delovna mesta, k ciklični zaradi sezonsko neenakomernega zapuščanja šol, k strukturni, ker sistem rednega izobraževanja pogosto ne sledi ali ne more slediti spremembam v strukturi proizvodnje. Pri vseh vrstah brezposelnosti mladim predvsem manjkajo delovnih izkušenj, kar jih posledično velikokrat porine v brezposelnost (Svetlik 1985; Jeffs in Smith 1990; Kelly, 1999; Harslof 2003 v Rapuš-Pavel 2005, 333).

Razmeroma težke razmere na trgu delovne sile za mlade in samo zmanjšanje možnosti za zaposlovanje mlade silijo v tvegane odločitve in večjo negotovost. Fleksibilne oblike zaposlovanja jim ne omogočajo ekonomske neodvisnosti, socialne varnosti in neodvisnega

življenja. Postajajo vedno bolj socialno ranljivi, kar se vidi tudi v njihovem vedenju: podaljšujejo bivanje pri starših, neurejen stanovanjski problem jim preprečuje ustvarjanje družine in tako odlašajo z odločitvijo za rojstvo otrok; pasivni so pri političnem delovanju in iščejo individualne rešitve za svoje probleme, slabša se jim socialni status in slabo si izoblikujejo lastne identitete (Ignjatovič 2006, 68).

»Ja, od vsake zaposlitvene pogodbe za določen čas nikoli ne veš, kdaj te ne bodo več rabili in ne moreš računati na nek reden dohodek, če ne veš, kaj se bo čez pol leta s tabo zgodilo. Ne moreš sprejeti najemne pogodbe, se osamosvojiti, ker enostavno ne veš, kaj bo s teboj in tvojo zaposlitvijo čez dve leti« (Tanja, 23 let, redna študentka, fokusna skupina).

Ugotovitve foruma European youth leta 2001 kažejo, da v zadnjih dveh desetletjih prehajanje mladih na trg dela zaznamujejo tri glavne spremembe: čas prehoda zaradi podaljševanja izobraževanja (nastopi pozneje); trajanje prehoda se podaljšuje zaradi negotovosti na trgu dela in vključevanja v občasne oblike dela; zaradi deregulacije trga delovne sile, sprememb v sistemu socialnega varstva in zmanjševanja povprečnih dohodkov, so mladi bolj ranljivi in nezavarovani (Gallie in Paugam 2000; Ule 2000; Ule 2003; Walther 2003 v Rapuš-Pavel 2005, 334).

Sedmak in Medarič (Sedmak in drugi 2007) sta naredili raziskavo z naslovom *Zaposlitvena nestabilnost in spremembe v družinskih in gospodinjstvih trendih*, ki je bila leta 2006 izvedena v štirih večjih evropskih mestih: Rim, Ljubljana, Varšava in Hamburg. Raziskovalno pozornost sta usmerili 1. na raziskovanje pomena in vpliva zaposlitve mladih na družinske odločitve ter 2. na usklajevanje plačanega dela in zasebnega življenja. S pomočjo raziskave sta prišli do zaključka, da so običajno predpogoji pri odločitvi za starševstvo prav zaključek izobraževanja, vstop na trg dela, stabilna zaposlitev ter lastno gospodinjstvo. Izpostavili sta Billaria, ki pravi: »V novem tisočletju se odhod od doma, formiranje partnerske zveze, poroka in starševstvo v povprečju izkusijo kasneje kot kadar koli prej« (Billario v Sedmak in Medarič 2007, 80). Raziskava je pokazala, da sta oblikovanje lastnega gospodinjstva in partnerstvo v zelo tesni povezavi, a hkrati ima tudi zaposlitvena stabilnost veliko vlogo pri odločitvah za odhod od doma. V nadaljevanju raziskave se je ponovno izkazalo, da so ekonomski dejavniki pomembni, saj so se zaposleni v primerjavi z brezposelnimi in neaktivnimi pogosteje odločali za prvega otroka v bližnji prihodnosti. Pri rojstvu prvega otroka je bil v večini primerov vsaj eden od staršev zaposlen, velik pa je bil delež partnerjev s stabilno zaposlitvijo (Ljubljana

75,8 % za ženske in 76,3 % za moške). Če kakšen od partnerjev ni bil zaposlen, pa je to ponavadi bila ženska. Prišle sta do zaključka, da spremembe na trgu dela, vse večja zaposlitvena negotovost in fleksibilnost nedvomno vplivajo na odločitve mladih za oblikovanje družinskega življenja.

»Zato pa mladi danes najprej poskušajo iskati dobro službo in planirajo svoje kariere, da si bodo nekaj ustvarili in imeli dobro ekonomsko podporo, da bodo sploh lahko začeli razmišljati o družini« (Tanja, 23 let, redni študent, fokusna skupina).

»Odločilno za vstop v starševstvo je končanje šolanja in redna zaposlitev« (Černič Istenič v Černigoj-Sadar in Kanjuo-Mrčela 2006, 723).

Tudi raziskava Černigoj-Sadar in Kanjuo-Mrčela (Černigoj-Sadar in Kanjuo-Mrčela 2006) je pokazala, da je kar 22 % anketirank in 3 % anketirancev imelo težave pri iskanju službe zaradi načrtovanja starševstva. Rezultat je pokazal, da je očitno načrtovanje starševstva povezano s pridobivanjem zaposlitvenega statusa, še posebej pri ženskah, saj jih je kar dve petini brezposelnih, skoraj enak delež žensk pa je izjavilo, da so imele težave pri iskanju službe. Hkrati je raziskava tudi pokazala, da se zaradi starševstva kopičijo negativne izkušnje, ki pa se dostikrat končajo kar z brezposelnostjo.

5 DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA POLOŽAJ MLADIH NA TRGU DELOVNE SILE

Polne zaposlenosti ne bo več moč doseči, zato se je politika zaposlovanja preusmerila v dviganje zaposljivosti, se pravi v usposabljanje delovne sile. Poudarjanje zaposljivosti⁵ pa zahteva tudi večje poudarjanje odgovornosti posameznika: za brezposelne je odgovorna politika zaposlovanja, za lastno zaposljivost pa je odgovoren vsak sam, pri tem pa mu pomaga politika zaposlovanja. Povečanje zaposljivosti mladih se poskuša povečati predvsem s spoznavanjem mladih z razmerami na trgu delovne sile in učenjem različnih načinov iskanja zaposlitve ter predstavljanja delodajalcem (Trbanc 2007, 59).

⁵ Zaposljivost, preprosto rečeno, je sposobnost ljudi, da jim med delovno kariero in novimi razmerami (kjer je vse manj poznanih varnih zaposlitev) uspe čim prej in brez večjih težav pridobiti novo delo za lastno preživljanje. Zajema lastnosti delavca, ki ga naredijo zaposljivega za delodajalca, in hkrati njegovo tehnično znanje (Kramberger 2007, 13).

Poleg navedenih dejavnikov, ki vplivajo na stanje mladih na trgu delovne sile, so pomembni tudi velika ambicioznost samih mladih in pritiski s strani staršev za večje vlaganje v znanje, ki bo prineslo boljšo zaposlitev. To dostikrat spregledamo in ne upoštevamo, kako močno vplivajo na odločitve mladih in njihovo nadaljnjo prihodnost. Pogosto so starši tisti, ki imajo največji vpliv na svoje otroke in jim s svetovanjem in ekonomsko podporo krojijo življenjski načrt.

»Treba se je zavedati, da moramo biti študentje bolj ambiciozni, bolj aktivni, da se zavedamo, da je ogromno priložnosti, ampak da ne smemo čakati na njih. Če bo tako, bo teh težav s prvo zaposlitvijo in naslednjimi veliko manj« (Anže, 23 let, izredni študent, fokusna skupina).

Dejavniki, ki vplivajo na hitrost prehodov mladih v zaposlitev se delijo na tri skupine.

Strukturni dejavniki

Gospodarska gibanja: Gospodarstvo močno vpliva na trg delovne sile, še posebej v času recesije, kot je sedaj. Povezanost gibanj zaposlovanja z ekonomskimi cikli, tokovi in nihanji je pri zaposlovanju mladih še kako izrazito, saj predstavljajo iskalce prve zaposlitve ali pa zaposlitve za določen čas, pri katerih so lahko takoj zaposleni ali pa tudi takoj odpuščeni (Trbanc 2005, 168; Trbanc 2007, 51–55).

Demografska gibanja: Že dlje časa je znano, da rodnost v Evropi močno pada, starostna doba pa se podaljšuje. To pomeni, da je vse manj delovno aktivnega prebivalstva (Trbanc 2005).

Slovenija po demografskih napovedih o staranju prebivalstva sodi med bolj ogrožene evropske države. Leta 2006 je bilo v slovenski populaciji 14,1 % oseb, starih do 15 let, in 13,1 %, starih od 15 do 24 let. Po populacijski projekciji pa napovedujejo, da bosta do leta 2050 ta deleža upadla na 12,8 % pri starih do 15 let in na 9,1 % pri starih od 15 do 24 let (Trbanc 2005, 169; Trbanc 2007, 51–55).

Povečanje fleksibilnosti na trgih delovne sile: Dinamika prehodov mladih med različnimi statusi je močno povezana s spremembami na trgih delovne sile, ki jih prinašajo globalizacija, tehnološki razvoj, pritisk na produktivnost in povečane potrebe po fleksibilizaciji delovne sile na samem nacionalnem trgu. Ob vstopu na trg delovne sile se mladi srečujejo s spremenjenimi oblikami zaposlitvenih možnosti, ki pa so vse manj varne. Mladi se sicer že v času šolanja s pomočjo študentskega dela vključujejo na trg ravno s fleksibilnimi oblikami zaposlitev. Žal študentska dela le redkim predstavljajo delovne izkušnje, predvsem so to le trenutni vir

zaslužka. Večji problem nastaja, ker delodajalci vedno bolj izkoriščajo študente kot poceni delovno silo namesto zaposlitve drugih kategorij delovne sile (manj izobražene, iskalce prvih zaposlitev,...). Fleksibilne zaposlitve naj bi pomagale pri rasti zaposlenosti in zniževanju brezposelnosti ter omogočale vsaj delno integracijo mladih v zaposlitev, a po drugi strani naj bi pomanjkanje stalnih zaposlitev za mlade večalo negotovost pri prehodu v zaposlitev in podzaposlenost, ki vodi v nizko stopnjo udeležb v zaposlitvah (Trbanc 2005, 171–173; Trbanc 2007, 51–55).

Pomembno je, da že v času faksa poizkusiš dobit neko službo kot začetnik v neki firmi, v kateri boš potem delal tudi v prihodnosti, ne da delaš za nekim tekočim trakom, ampak če si recimo s FDV-ja, greš v neko firmo, ki se ukvarja recimo s Human Resources recimo iz kadrovskega menedžmenta in si tako že pleteš svojo kariero in nabiraš delovne izkušnje. Pomembno je najti primerno študentsko delo, ki kaj šteje, ne samo da delaš za denar in greš potem lahko na počitnice in ven s prijatelji. (Žiga, 25 let, redni študent, fokusna skupina)

Fleksibilnost zaposlovanja in njena uravnovešenost s socialno varnostjo⁶ zaposlenih sta vključeni tudi v evropsko strategijo zaposlovanja. Svet Evrope in Evropska komisija opredeljujeta uravnovešenost med fleksibilnostjo in varnostjo kot enega od indikatorjev kakovosti dela in smernic zaposlovanja Evropske unije (Ignjatovič in Kanju-Mrčela 2004, 239).

Evropska komisija ugotavlja, da nestandardne oblike zaposlovanja in dela vežejo življenja ljudi na številne prehode (med šolo in delom, med delovnimi mesti, statusi, med izobraževanjem in delom, upokojitvijo ...) in ustvarjajo kompleksno življenje, zato postaja iskanje ravnotežja med fleksibilnostjo in varnostjo relevanten problem.

Za usklajeno delovanje omenjenih procesov so potrebni štirje elementi:

- fleksibilnost pogodb,
- dinamizem in učinkovitost politik zaposlovanja,
- kredibilnost izobraževalnega sistema,
- moderni sistemi socialne varnosti (Evropska komisija 2006).

⁶ Varnost se deli na dva pristopa: statični, pri katerem je osredotočena na stabilnost delovnega razmerja in razpoložljivost varnih mrež v primeru izgube službe, in dinamični, pri katerem obsega nediskriminacijo med oblikami delovnih pogodb in razmerji ter doseganje in ohranjanje zaposljivosti. Dostopnost izobraževanja in razvoj kariere sta ključna vidika varnosti pri delu. (Ignjatovič in Kanju-Mrčela 2004, 240).

Na togih in zaprtih trgih je vstop za mlade precej težak in čakanje na zaposlitev daljše, na bolj fleksibilnih pa je prehodov iz brezposelnosti v zaposlitev več in so hitrejši. Slovenski trg delovne sile je v primerjavi z drugimi državama Evropske unije še razmeroma tog in nefleksibilen. (Ignjatovič in Kanjuro-Mrčela 2004)

V Sloveniji imajo delodajalci veliko moč pri zaposlovanju in izbiranju prave delovne sile ter reguliranju le-te. Mednarodna raziskava je pokazala, da Slovenija spada med države, kjer najbolj prednjači uvajanje prožnih oblik zaposlovanja, poleg tega pa še v večji meri uporablja prožne oblike zaposlovanja z negativnimi posledicami. Najbolj pogosta prožna oblika zaposlovanja v Sloveniji je delo za določen čas (Černigoj-Sadar in Kanjuro-Mrčela 2006, 722).

Naj predstavim tri najbolj pogoste oblike fleksibilnega zaposlovanja in njihovo stanje in uporabo v Sloveniji:

a) *delo s krajšim delovnim časom*:⁷ V Sloveniji ni posebej razvito, med samimi iskalci zaposlitve pa tudi ni posebej zaželeno. Ta oblika se ponavadi uporablja za prehod v upokojitev. V Sloveniji še vedno vlada tradicionalna struktura trga delovne sile, ki ga je zelo težko spremeniti, zato tudi ta oblika fleksibilne zaposlitve ni še močno razvita. Tudi socialna politika in socialna država s svojimi ukrepi ne spodbujata te oblike zaposlovanja. Leta 2001 jih je le 6,6 % delovno aktivnih delalo s krajšim delovnim časom (Ignjatovič in Kanjuro-Mrčela 2004, 244), v prvem četrtletju leta 2005 pa je odstotek ljudi, ki delajo tedensko manj kot 36 ur, naraslo na približno 9 %, med njimi pa je dobra polovica žensk (Svetin in Rutar 2006, 2).

b) *samozaposleni*: Le-teh je v Sloveniji relativno veliko. Leta 2001 je bilo tako zaposlenih 11,1 % oseb (Ignjatovič 2006, 67), do leta 2006 se je odstotkov povečal na 11,4 % (Statistični letopis Slovenije 2007), leta 2007 pa na 11,5 % (Statistični letopis Slovenije 2008). Glede na ta odstotek je Slovenija blizu povprečju Evropske unije (14,8 %) in se mu le še počasi približuje tudi s to obliko zaposlovanja (Ignjatovič in Kanjuro-Mrčela 2004, 246).

⁷ Delovni čas, ki običajno traja manj kot 36 ur na teden.

»Tudi jaz težim k temu, da bom samozaposlen in da bom imel neko svoje podjetje. V bistvu že zdaj delam v tej smeri in tudi mislim, da bom še naprej delal« (Nejc, 24 let, redno zaposlen, fokusna skupina).

c) *Zaposlovanje za določen čas*: Leta 2001 je delež tovrstne zaposlitve znašal 10,5 %, vendar pa se s stabilizacijo razmer v slovenskem gospodarstvu in s postopnim večanjem števila prostih delovnih mest povečuje tudi delež prostih delovnih mest za določen čas. Na to povpraševanje delodajalcev odgovarja predvsem mlajša delovna sila od 15. do 24. leta, ker nima veliko delovnih izkušenj z zaposlitvijo za nedoločen čas s polnim delovnim časom, in je tako prožnejša glede drugih oblik zaposlitve. To tudi pomeni, da morajo tisti, ki šele vstopajo na trg delovne sile, sprejemati manj varne oblike zaposlovanja, ki tako postajajo področje uvajanja na trg delovne sile in pridobivanja delovnih izkušenj (Ignjatovič in Kanjuo-Mrčela 2004, 246).

V zadnjih letih delež zaposlitev za določen čas močno narašča povsod po Evropi. V primerjavi z EU-27, v kateri je delež zaposlovanja za določen čas v zadnjem četrtletju leta 2008 znašal 13,8 %, in EU-15, v kateri je delež je znašal 14,1 %, pa je v Sloveniji delež tovrstne zaposlitve večji in je v zadnjem četrtletju leta 2008 znašal 16,9 %. V prvem četrtletju 2009 je delež zaposlovanja za določen čas v Sloveniji padel na 14,1 %. Tako nizek delež zaposlovanja za določen čas je bilo nazadnje konec leta 2003 (14,4 %) (EUROSTAT 2009 in Lukič 2009).

Če primerjamo še delež moških in žensk, zaposlenih za določen čas, je delež moških znašal 12,5 %, delež žensk pa 15,9 % v prvem četrtletju 2009. (EUROSTAT 2009)

Tabela 5.1: Primerjava deleža zaposlovanja za določen čas med Slovenijo in Evropsko unijo (EU-15, EU-27 in EU) od leta 2005 do 2009.

ČAS	2005 Q01	2005 Q02	2005 Q03	2005 Q04	2006 Q01	2006 Q02	2006 Q03	2006 Q04	2007 Q01	2007 Q02	2007 Q03	2007 Q04	2008 Q01	2008 Q02	2008 Q03	2008 Q04	2009 Q01
GEO																	
EU-27	13.4	13.9	14.5	14.2	13.8	14.4	14.8	14.6	14.1	14.5	14.8	14.5	13.9	14.2	14.3	13.8	13.1
EU-15	13.8	14.3	14.8	14.5	14.2	14.7	15.1	14.9	14.4	14.8	15.1	14.7	14.3	14.5	14.6	14.1	:
<i>SI</i>	<i>16.9</i>	<i>17.0</i>	<i>18.1</i>	<i>17.6</i>	<i>16.6</i>	<i>18.1</i>	<i>17.3</i>	<i>17.1</i>	<i>17.8</i>	<i>18.6</i>	<i>19.3</i>	<i>18.3</i>	<i>17.0</i>	<i>17.0</i>	<i>18.5</i>	<i>16.9</i>	<i>14.1</i>
EU	13.9	14.4	15.0	14.8	14.3	15.0	15.4	15.2	14.1	14.5	14.8	14.5	13.9	14.2	14.3	13.8	13.1

Vir: EUROSTAT (2009).

Tabela 5.2: Primerjava deleža zaposlitve za določen čas med Slovenijo in Evropsko unijo (EU-15, EU-27 in EU) med mladimi, starimi od 15 do 24 let od leta 2005 do 2009.

ČAS	2005 Q01	2005 Q02	2005 Q03	2005 Q04	2006 Q01	2006 Q02	2006 Q03	2006 Q04	2007 Q01	2007 Q02	2007 Q03	2007 Q04	2008 Q01	2008 Q02	2008 Q03	2008 Q04	2009 Q01
GEO																	
EU-27	38.5	39.4	42.2	40.4	39.2	40.7	42.5	40.5	39.9	40.9	42.7	41.0	39.4	39.4	41.7	39.6	38.8
EU-15	39.7	40.6	43.5	41.5	40.3	41.8	43.6	41.6	41.1	42.2	44.0	42.3	40.7	40.9	43.1	40.9	:
SI	61.8	58.5	66.3	62.7	63.8	63.8	65.2	63.8	65.6	66.5	70.4	70.3	68.4	66.7	74.2	68.9	62.3
EU	39.6	40.5	43.2	41.4	40.2	41.9	43.6	41.6	39.9	40.9	42.7	41.0	39.4	39.4	41.7	39.6	38.8

Vir: EUROSTAT (2009).

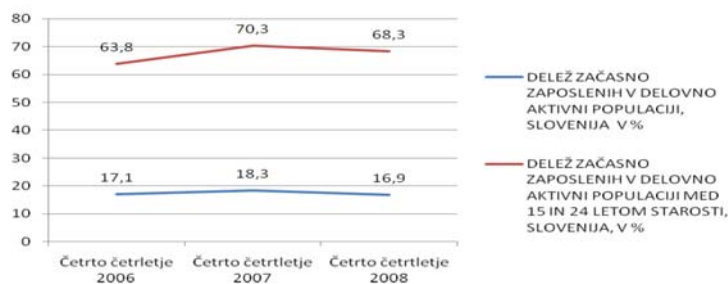
Iz tabele 5.1 je razvidno, da med Slovenijo in Evropsko unijo (EU-15, EU-27 in EU) ni večje razlike v uporabi fleksibilne vrste zaposlitve za določen čas. V zadnjih dveh četrletjih (četrletje 4 leta 2008 in četrletje 1 leta 2009) je ta način zaposlovanja celo rahlo upadel. To je verjetno posledica splošnega upada zaposlovanja zaradi recesije.

Presenetljivo pa je, da delež zaposlitve za določen čas v Sloveniji pri zaposlovanju mladih, starih od 15 do 24 let, precej presega delež Evropske unije (EU-15, EU-27 in EU) (glej tabelo 5.2). Delež je skozi vsa četrletja od leta 2005 večji za približno 20 %. Ti podatki opozarjajo na dejstvo, da se pri zaposlovanju mladih v starosti od 15. do 24. leta v Sloveniji najbolj pogosto uporablja zaposlitev za določen čas. Sam delež zaposlovanja mladih za določen čas celo presega 50 % deleža vseh vrst zaposlitev za mlade od 15. do 24. leta.

V letu 2008 je bilo med 14.158 prijavljenimi prostimi delovnimi mesti kar 10.976 takšnih, ki so bili za določen čas, to je 77,53 %. Marca 2009 pa se je na prosta delovna mesta zaposlilo 9275 oseb, od tega jih je 79,3 % odšlo na delovno mesto za določen čas (Lukič 2009).

Četudi oseba najde zaposlitev, je ta danes v večini za določen čas, saj že skorajda nima izbire glede na ponujena prosta delovna mesta, a hkrati ji to omogoča tudi rešitev iz trenutne brezposelne situacije. Tako se mladi začnejo posledično premikati iz ene zaposlitve za določen čas do druge in nimajo občutka varnosti.

Graf 5.1: Prijavljena prosta delovna mesta po tipu pogodbe o zaposlitvi v Sloveniji od marca 2008 do marca 2009.

Vir: Lukič (2009).

Graf prikazuje delež začasno zaposlenih v delovno aktivni populaciji in delovno aktivni populaciji med 15. in 24. letom starosti. Razvidno je, kot prikazujeta že zgornji tabeli (glej tabeli 5.1 in 5.2), da delež mladih predstavlja več kot polovico deleža pri zaposlovanju za določen čas.

Zaposlitvene priložnosti za mlade, predvsem za tiste, ki prvič vstopajo na trg delovne sile in iščejo svojo prvo zaposlitev, predstavljajo manj varne zaposlitve za določen čas in to ne glede na stopnjo izobrazbe. Opravljanje začasnih oblik zaposlitev predstavlja čakalno oziroma preizkusno dobo za vstop v trajnejšo zaposlitev, v katerem podjetje testira prilagodljivost, produktivnost, pripadnost in podobne lastnosti mladih zaposlenih (Trbanc 2007, 39–40).

»Študent lažje dobi zaposlitev, ker zaposliti nekega študenta glede na to, ali ima izkušnje ali jih nima za nedoločen čas je tudi določeno tveganje za delodajalca. Če pa je to fleksibilna zaposlitev, pa je to tveganje povsem zmanjšano, če kak študent recimo ali diplomant ali kdor koli, ne ustreza tem zahtevam in se ga lažje odpusti« (Staša, 23 let, študentka brez statusa, fokusna skupina).

Opravljanje netipičnih oblik dela pa je med mladimi, ki so končali šolanje, vedno bolj tudi posledica omejenih izbir, ki jih imajo ob vstopu na trg delovne sile. Zaposlitvene možnosti so na različnih segmentih trga različne, praviloma pa so boljše zaposlitvene priložnosti povezane s povpraševanjem po visoko usposobljeni in specializirani delovni sili. V nekaterih segmentih, kot so tehnične in naravoslovne smeri, je povpraševanje še vedno veliko in mladi dobijo zaposlitev. »Polarizacija v zaposlitvenih priložnostih ter splošno pomanjkanje dobrih, stalnih zaposlitev za mlade nasploh pomeni opazno povečanje negotovosti pri prehodu iz šolanja v zaposlitev« (Svetlik in drugi 2002, 347).

»Poleg tega bi jaz povedala, da recimo z določenimi faksi, na primer družboslovnimi, ne prideš nikamor. Hočeš dobit službo in potem ti najprej na zavodu ne najdejo primerne zaposlitve, ne dobiš pripravništva ne ničesar in potem si tri leta še kljub fakultetni izobrazbi nezaposlen. V drugih službah te pa ne želijo, ker si ali prekvalificiran ali pa nimaš primerne izobrazbe, kljub temu da rabijo ljudi« (Ana, 22 let, redni študent, fokusna skupina).

Nekateri strokovnjaki, kot sta Furlong in Hammer (Furlong in Hammer v Svetlik in drugi 2002, 347) celo opozarjajo, da pomeni pogosta podzaposlenost nekaterih skupin mladih,

tistih, ki opravljajo zaposlitve s skrajšanim delovnim časom, za določen čas ... možno nevarnost, da bodo tudi kasneje ohranili nizko stopnjo udeležbe v zaposlitvi in da se bodo obdobja pogostih brezposelnosti nadaljevala vso njihovo delovno kariero.

Institucionalni dejavniki

Spremembe v izobraževalnih sistemih in podaljševanje izobraževanja: V zadnjih dveh desetletjih je večina evropskih držav, kot tudi Slovenija, že izvedla reformo izobraževalnega sistema, s katerim so se približali sferi dela in vključili delodajalce v razvoj izobraževanja v posameznih strokah (Trbanc 2005, 169–171).

Mladi radi podaljšujejo svoj študij zaradi različnih razlogov: ker bodo imeli boljšo kvalifikacijo po končanem študiju oz. boljšo zaposlitev zaradi višje stopnje izobrazbe, dlje časa so lahko doma, ni jim še potrebno vstopiti v svet odraslih, izogibanje razočaranju na trgu delovne sile. Ta dejanja so za seboj že prinesla nove skupine brezposelnih celo znotraj skupine mladih. Sedaj niso večinoma brezposelni mladi od 15. do 24. leta, vedno več je brezposelnih tudi mladih diplomantov (Trbanc 2005).

Naraščajoč delež diplomantov v Sloveniji lahko v prihodnosti prinese dva scenarija: 1. hiter prehod v družbo znanja, ki bo pomenil tudi hitro prestrukturiranje slovenskega gospodarstva in številna nova delovna mesta za visoko izobraženo delovno silo, 2. še večjo podzaposlenost med mladimi diplomanti glede na zdajšnje počasno nastajanje kakovostnih delovnih mest (Ignjatovič 2006, 67).

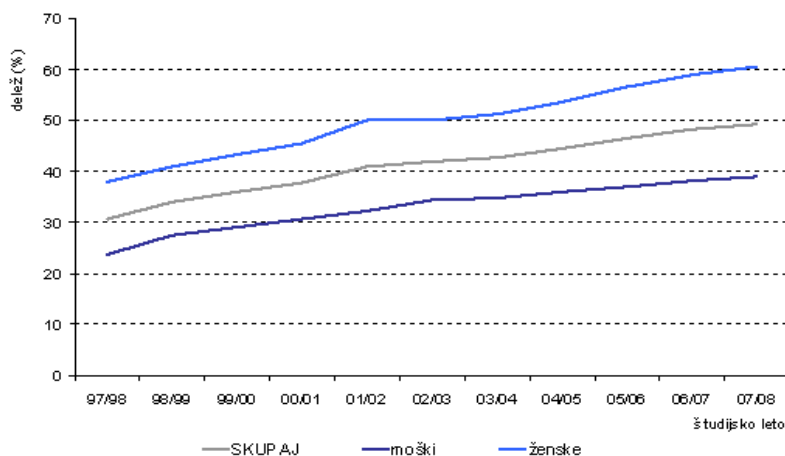
Razloge za vse bolj množično nadaljevanje šolanja mladih, predvsem na višji in visoki stopnji, je moč najti tudi v neugodnih gospodarskih razmerah in pomanjkanju razpoložljivih zaposlitev, visokem življenjskem standardu v državah Evropske unije, zaradi prepričanja, da višja izobrazba ponuja boljšo zaposlitev, ter širjenja izobraževalnih sistemov (Svetlik in drugi 2002, 345).

»No, jaz bi še dodal, da mogoče tudi fakultete premalo pripravijo študente za nadaljno karierno pot. Moralo bi biti več praktičnega dela, več dela, ki poteka že v času študija, da bi v bistvu študentje videli, kako to je, da dejansko to, kar se učijo v teoriji, potem spravijo hitro v prakso« (Žiga, 25 let, redni študent, fokusna skupina).

»Moralo bi biti vključeno v en predmet, nič plačano, da dobi študent neke izkušnje, da sploh ve, za kaj se gre v določenem podjetju, ne pa da tja pride šele prvič, ko konča s celotnim

študijem, pa sploh ne ve, kaj naj bi se delalo. Lahko se je v teoriji tako učil, v praksi pa je 70 % čisto drugače» (Nejc, 24 let, redno zaposlen, fokusna skupina).

Graf 5.2: Prikazuje vključenost prebivalcev, starih od 19 do 23 let, v terciarno izobraževanje v Sloveniji med študijskimi leti 1997/98–2007/08.

Vir: Kozmelj (2008, 1568).

Iz grafa je razvidno, da se vključenost mladih, starih od 19 do 23 let, v terciarno izobraževanje v Sloveniji vsako leto vse od leta 1997 povečuje.

Pollock (Pollock v Svetlik in drugi 2002, 343) ugotavlja, da za povečano sodelovanje mladih v nadaljevalnem izobraževanju vplivajo predvsem zaposlitvene želje mladih, povezane z zaposlitvenimi možnostmi, ki jih imajo oz. opazujejo na trgu delovne sile. Sam upad zaposlitvenih priložnosti na dnu mladinskega trga počasi pripelje mlade, da vedno več vlagajo v svojo izobrazbo in si tako pridobijo boljšo zaposlitev z zgornjega (primarnega) segmenta trga in ne le da bi se izognili brezposelnosti.

»No, jaz se bojim, da ne bom dobila službe, kljub temu da sem zdaj že na koncu, v tem letu sigurno ne še. Ne vem, kaj bom sama s sabo, nimam nobenih vez niti neke motivacije in velike želje, da bi šla na svoje. Tako da sedaj bolj razmišljam, da bom nadaljevala s študijem na kakšni drugi fakulteti in potem z drugo izobrazbo kaj dobila« (Ines, 21 let, redna študentka, fokusna skupina).

Spremembe prihajajo tudi v izobrazbenih zahtevah s strani delodajalcev, saj zahtevajo višjo stopnjo in višje kvalifikacije. Večje težave kot pri stopnji izobrazbe se kažejo v vrstah

izobrazbe. Žal se vedno bolj pojavljajo situacije, ko gospodarstvo ne more več absorbirati visoko izobraženih mladih, to pa jih sili v sprejemanje zaposlitev, ki so manj zahtevne, manj plačane in za katere so preizobraženi (Trbanc 2007, 40-45).

Reguliranje zaposlovanja, politika zaposlovanja in odnos socialnih partnerjev do zaposlovanja mladih:

Vključevanje mladih v zaposlovanje je odvisno od več dejavnikov: delovanja tržnih mehanizmov, zakonskih in kolektivnih predpisov, sodelovanja delodajalcev, sindikatov in države. Država z različnimi ukrepi in zakonodajo ureja, kako hitro in v kakšnih zaposlitvah se mladi lahko zaposlijo. Zelo veliko vlogo pri tem ima tudi aktivna politika zaposlovanja (Trbanc 2005, 174–176).

V Sloveniji je malo programov, namenjenih vključevanju mladih v zaposlovanje, predvsem so ti programi namenjeni socialnemu vključevanju mladih osipnikov, to so programi poklicnega informiranja in svetovanja, se pa lahko priključijo tudi programom zaposlovanja, namenjenih brezposelnim osebam. Dva izmed trenutno najbolj dejavnih programov sta: 1. Spodbujanje zaposlovanja mladih brezposelnih oseb in 2. Zaposli.me (Lukič 2009).

Potrebno je omeniti še enega izmed pomembnih dejavnikov pri vključevanju mladih v zaposlitev, in to je sodelovanje delodajalcev pri tem. V državah, kjer so delodajalci močno vpeti v sisteme izobraževanja in usposabljanja, lajšajo prehode v zaposlitev (npr. preko vajeništva, praktičnega usposabljanja, zagotavljanja pridobivanja delovnih izkušenj ...), saj se delodajalci zavzemajo za zaposlovanje mladih. S svojimi akcijami skušajo mladim dati priložnost za zaposlitev vsaj za določen čas, da imajo možnost pridobiti si določene delovne izkušnje in pozitiven odnos do dela oz. zaposlitve (Trbanc 2007, 56).

Štirje primeri, kako se delodajalci vključijo v izobraževanje: a) kot neposredna vključenost, pri kateri delodajalci sami zagotavljajo poklicno usposabljanje (npr. Nemčija), b) kot vpliv na oblikovanje kurikulumov in kvalifikacij (npr. Nizozemska), c) kot neposredna uporaba šol za rekrutiranje zaposlenih (npr. Japonska), č) z malo neposrednega vpliva (npr. naknadno priznavanje šolske izobrazbe s kolektivnimi pogodbami v Franciji) (Trbanc 2007, 56).

»Fakultete bi se morale povezovati s takimi in drugačnimi podjetji oz. delovnimi mesti, da bi študentje imeli eno ponudbo« (Tanja, 23 let, redni študent, fokusna skupina).

Individualni dejavniki

Ob vstopu na trg delovne sile imajo mladi tako kot vsaka skupina ljudi svoje prednosti in slabosti kot delovna sila. Kot prednosti bi izpostavila, da so mladi veliko bolj inovativni, dovzetnejši za spremembe, opremljeni z najnovejšim znanjem, kompetencami in spretnostmi, so bolj prilagodljivi, pripravljeni na izzive in sprejmejo tudi težje delo ali celo slabšo zaposlitev, so pripravljeni delati dolg delavnik in so v boljši fizični pripravljenosti (Trbanc 2005, 163–167).

S seboj prinesejo sveža znanja in spretnosti, pridobljene v šolskem sistemu, najbolj pomembno pa je, da prinesejo tudi sklop spretnosti in kompetenc, ki so posledica odraščanja v sodobnih družbah in si jih naberajo med odraščanjem (Svetlik in drugi 2002, 339).

Seveda pa imajo tudi svoje slabosti, ki jih delodajalci še posebej radi izpostavljajo kot razloge za njihovo nezaposljivost. Pogosto naj bi bili neodgovorni, nezreli in neresni. Naj ne bi čutili pripadnosti podjetju in bili preveč željni sprememb. Največja pomanjkljivost pa naj bi bilo pomanjkanje delovnih izkušenj. Žalostno je, da velikokrat delodajalci ne priznajo delovnih izkušenj, pridobljenih s študentskim delom oz. vsaj določenih kompetenc, ki jih posameznik dobi z opravljanjem dela (Trbanc 2005, 163–167).

V Sloveniji, po podatkih Zavoda za zaposlovanje, delodajalci zahteve po delovnih izkušnjah (46,2 %) kot pogoj navajajo na drugo mesto (Trbanc 2005, 163-167).

6 ANALIZA RAZISKOVALNIH VPRAŠANJ GLEDE NA POLOŽAJ MLADIH V SLOVENIJI

V prvi polovici devetdesetih let so podjetja reševala problematiko presežnih delavcev, zato je stopnja aktivnosti⁸ v celotni populaciji upadla, ob koncu devetdesetih pa se je začela ponovno zviševati in leta 2004 dosegla 59 %. Leta 2008 je stopnja aktivnosti znašala 59,9 %, v prvem četrtletju 2009 pa 58,1 % (Svetin 2009, 2379).

Stopnja aktivnosti mladih je bila sicer še vedno nižja od same stopnje aktivnosti populacije in je leta 2004 znašala 39,6 % (Trbanc 2005, 177).

⁸ Stopnja aktivnosti nam poda informacijo o tem, kolikšen delež delovno sposobne populacije (osebe, stare 15 let in več) se aktivno pojavlja na trgu delovne sile bodisi preko plačanega dela ali pa kot aktivni iskalci le-tega. Stopnja aktivnosti mladih pa kaže ta delež znotraj populacije mladih (15-24 let). (Trbanc 2005, 176)

Stopnja aktivnosti mladih narašča počasi, saj je v drugem četrtletju leta 2007 narasla na 40,7 %, torej se je povečala v treh letih le za dober odstotek. Leta 2007 je stopnja aktivnosti za mlade ženske znašala 34,2 %, za mlade moške pa 46,5 % (Svetin 2007, 1551).

Delež iskalcev prve zaposlitve je v maju 2008 znašal 16,9 % (Divjak 2008, 1751).

Da se stopnja aktivnosti mladih veča počasneje kot sama stopnja aktivnosti populacije, je v veliki meri moč pripisati podaljševanju izobraževanja in dejstvu, da je visokošolsko izobraževanje v Sloveniji precej dolgo, veliko študentov pa si ga z različnimi oblikami podaljševanja (»pavziranje«, ponavljanje letnika) še podaljša (Trbanc 2005, 177).

Stopnja aktivnosti mladih žensk je sicer očitno nižja od stopnje aktivnosti mladih moških, razlog za to pa lahko najdemo ponovno v podaljševanju šolanja, saj se več deklet dlje šola kot fantje, morda celo manj pogosto kombinirajo izobraževanje in delo, možno pa je, da na pozen vstop na trg delovne sile vpliva tudi odločitev za materinstvo v času šolanja (Trbanc 2005, 177).

Tabela 6.1: Primerjava stopnje aktivnosti mladih od 15. do 24. leta v Sloveniji in Evropski uniji (EU-27, EU-15 in EU) od leta 2005 do 2009.

ČAS	2005 Q01	2005 Q02	2005 Q03	2005 Q04	2006 Q01	2006 Q02	2006 Q03	2006 Q04	2007 Q01	2007 Q02	2007 Q03	2007 Q04	2008 Q01	2008 Q02	2008 Q03	2008 Q04	2009 Q01
GEO																	
EU-27	35.3	35.7	37.2	36.1	35.4	36.3	38.0	36.8	36.3	37.0	38.8	37.5	37.2	37.4	38.8	36.9	35.3
EU-15	39.3	39.8	41.1	40.0	39.4	40.1	41.8	40.6	40.0	40.4	42.5	41.1	40.8	40.9	42.2	40.2	:
SI	33.2	31.7	37.3	33.9	32.1	35.3	39.1	33.4	34.6	37.2	43.0	35.7	34.4	37.3	44.9	37.0	31.3
EU	36.2	36.6	38.1	37.1	36.4	37.2	38.9	37.8	36.3	37.0	38.8	37.5	37.2	37.4	38.8	36.9	35.3

Vir: EUROSTAT (2009).

V tabeli je razvidno, da se v primerjavi z Evropsko unijo (EU-27, EU-15 in EU) delež aktivnosti mladih v Sloveniji giblje sorazmerno in odstopanja navzgor in navzdol prihajajo različno v četrtletjih. Posebno dobro je vedno tretje četrtletje, razlog za to je lahko začetek novega šolskega leta, ko veliko študentov/-k tudi dokončno zaključi s študijem in išče zaposlitev.

Tudi stopnja brezposelnosti se giblje zelo različno skozi leta. Najvišja je bila v začetku devetdesetih let, ko je leta 1993 dosegla 9,1 %, nato je začela počasi upadati, še posebej po letu 2000, ko je znašala 5,9 %, vendar je leta 2003 ponovno rahlo narasla in znašala 6,6 %. (Trbanc 2005, 180) V prvem četrtletju 2009 je stopnja brezposelnosti znašala 5,4 % (Svetin 2009, 2379).

Med mladimi je bila leta 2003 stopnja brezposelnosti najvišja in je znašala kar 23,1 % (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje 2007a).

V prvem četrtletju 2009 pa je brezposelnost mladih znašala 14,3 % in je ponovno začela naraščati glede na prejšnja leta, vendar še vedno ni dosegla deleža iz leta 2003. Spodnja tabela (glej tabelo 6.2) prikazuje, da je stopnja brezposelnosti mladih v Sloveniji nižja od Evropske unije (EU-27, EU-15, EU). V letu 2008 je glede na prejšnja leta ponovno upadla, vendar je že v prvem četrtletju 2009 ponovno močno narasla (EUROSTAT 2009).

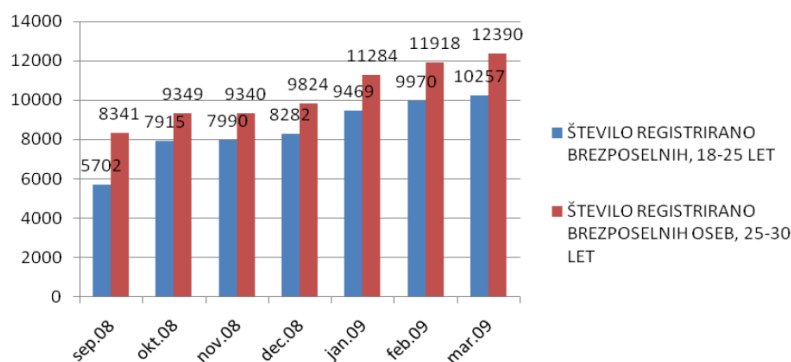
Tabela 6.2: Primerjava stopnje brezposelnosti mladih od 15. do 24. leta v Sloveniji in Evropski uniji (EU-15, EU-27) od leta 2005 do 2009.

ČAS	2005 Q01	2005 Q02	2005 Q03	2005 Q04	2006 Q01	2006 Q02	2006 Q03	2006 Q04	2007 Q01	2007 Q02	2007 Q03	2007 Q04	2008 Q01	2008 Q02	2008 Q03	2008 Q04	2009 Q01
GEO																	
EU-27	18.8	18.2	18.4	17.9	18.2	16.9	17.0	16.4	16.2	15.2	15.3	14.7	14.9	15.0	15.6	16.2	18.8
EU-15	16.5	16.1	16.7	16.1	16.5	15.5	15.7	15.2	15.2	14.7	14.7	14.3	14.5	14.9	15.5	16.2	18.6
SI	17.5	12.9	15.6	17.5	17.9	14.5	11.0	12.3	11.4	7.9	8.7	12.6	12.8	9.3	9.1	10.9	14.3

Vir: EUROSTAT (2009).

Iz tabele je razvidno, da je stopnja brezposelnosti med mladimi v Sloveniji v primerjavi z Evropsko unijo (EU-15, EU-27) rahlo nižja vse od leta 2005. V zadnjem letu (2008) pa se je stopnja brezposelnosti med mladimi tako v Sloveniji kot tudi v Evropski uniji (EU-15, EU-27) začela počasi dvigovati. To lahko verjetno ponovno pripišemo času recesije.

Graf 6.1: Število registriranih brezposelnih oseb, starih od 18 do 25 let, od septembra 2008 do marca 2009 v Sloveniji.

Vir: Lukič (2009).

Iz grafa je razvidno, da se število brezposelnih oseb iz meseca v mesec v zadnji polovici leta 2008 počasi povečuje. Brezposelnost mladih od 18. do 25. leta raste sicer počasneje kot brezposelnost oseb, starih od 25 do 30 let, vendar pa so razmere precej neugodne za mlade, če zaradi podaljševanja študija vstopijo na trg delovne sile pri 26 letih, saj jih čakajo še bolj neugodne razmere.

Ker pa mladi v poznejših letih vstopajo na trg delovne sile, se tudi stopnja brezposelnosti posledično viša pri tisti starosti, kjer največ ljudi vstopi na trg delovne sile, in to je po 25. letu starosti.

Walter in Schlathoff še bolj poudarita na podlagi svojih ugotovitev (politike zaposlovanja se usmerjajo k spodbujanju samoodgovornosti, na trgu dela ima vse večji pomen izobraževanje in usposabljanje, brezposelnost je pogojena glede na spol, nekvalificirane mlade oz. osipnike je težko zaposliti in da je črna ekonomija sestavni del tranzicije v delu), da brezposelnost mladih predstavlja odraz spremenjenih tranzicij vstopanja v zaposlitev (Rapuš-Pavel 2005, 335; Walther in Stauber 2006).

V Eropski uniji je eden od treh mladih ljudi (v starosti med 15. in 24. letom) brezposeln več kot eno leto po končanem šolanju. Mladinska brezposelnost še vedno narašča in postaja pomenljivo trošenje virov. Ti mladi ljudje, ki izkusijo brezposelnost takoj po prehodu na trg delovne sile, bodo bili dvakrat verjetneje brezposelni tudi kasneje, in sicer med 25. in 29. letom (Evropska komisija 2007).

Po podatkih Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje je na dan 31. decembra 2008 bila povprečna čakalna doba v mesecih za ljudi, ki so bili prvi iskalci zaposlitve in so se zaposlili v letu 2008, kar 9,8 mesecev (Lukič 2009).

Brezposelnost mladih je problematična iz dveh vidikov: 1. z vidika umeščanja v sistem dela in gradnje kariernih možnosti, 2. z vidika negativnih psiholoških posledic, ki vodijo v razvoj slabe samopodobe, identitete, daljšanja odvisnosti od staršev (ekonomsko in socialno), osamosvajanje v kasnejših letih, pozno odločanje za ustvarjanje lastne družine (Trbanc 2007, 38-39).

Na tej točki bi se ustavila pri najbolj pomembni zastavljeni raziskovalni trditvi: **Zaradi nevarnih oblik zaposlitev, katerim so mladi v Sloveniji vse bolj izpostavljeni, se kasneje odločajo za starševstvo.** Vsa teorija, ki sem jo v svojem delu omenila, in raziskave, ki so že bile narejene na to temo, ugotavljajo, kaj dejansko vpliva na odločitve mladih za starševstvo.

Vemo, da je podaljševanje študija gotovo eden izmed dejavnikov, ki vpliva na to, da mladi kasneje pridejo na trg delovne sile, vendar kljub temu še vedno nimajo takoj oz. v dveh letih po nastopitvi na trgu dela otroka, kot je bilo to včasih značilno. Danes se mladim ustavi že pri iskanju prve zaposlitve, ki bi jim nudila ekonomsko varnost.

Če pogledamo zgornji tabeli 6.1 in 6.2 ter položaj mladih v Sloveniji, vidimo, da se je brezposelnost v zadnjem četrtletju povečala kar za 4 % v primerjavi s stopnjo aktivnosti, ki se je zmanjšala za 6 % med mladimi od 15. do 24. leta. To je predvsem posledica recesije, togosti slovenskega trga delovne sile in podaljševanja izobraževanja.

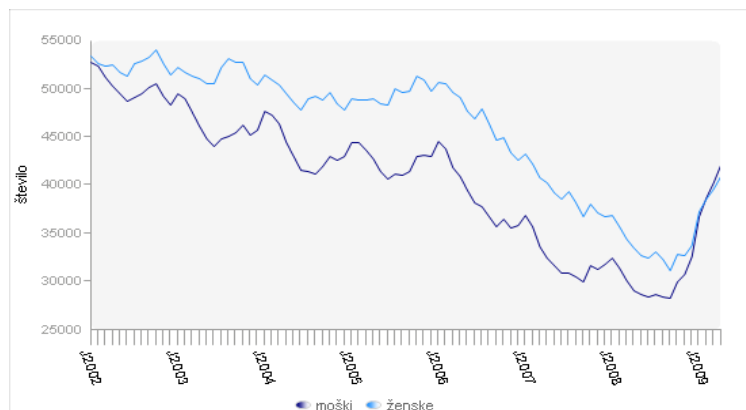
Delodajalci se vedno bolj poslužujejo fleksibilnih oblik zaposlitve, ki jim nudijo možnosti hitrega iskanja delovne sile, menjave le-te in predvsem preizkušanja. Tako je mlad človek, iskalec prve zaposlitve in brez delovnih izkušenj, najboljši kandidat za takšno vrsto zaposlitve. Najbolj pogosta vrsta fleksibilne zaposlitve je zaposlitev za določen čas, ki omogoča vse prej omenjeno. Iz tabele 5.2 je hkrati razvidno, da se v Sloveniji pri zaposlovanju mladih v več kot 50 %, glede na vse vrste zaposlitve, uporablja zaposlitev za določen čas. To dejstvo ne pomeni za ustvarjanje družine nič dobrega, saj zaposlitev za določen čas ne nudi nobene večje zaposlitvene varnosti in tudi ne finančne. Mladi so večkrat zaporedoma zaposleni za določen čas pri istem ali pri različnih delodajalcih. Tako so po končanju šolanja in pridobitvi prve zaposlitve (čakalna doba je že več kot pol leta) še vedno v negotovosti, saj ne vedo, kaj jih bo čakalo čez približno dve leti, ali bodo dobili redno zaposlitev, še eno zaposlitev za določen čas ali kakšno drugo vrsto fleksibilne zaposlitve. Zaradi takšnega položaja, v kakršnem se znajdejo, in slabe pomoči države, se mladi najprej odločajo za socialno in ekonomsko osamosvojitve od svojih staršev in stabilno finančno podlago, kar terja nekaj let, nato pa pride na vrsto družina.

»Ja, ampak 15 let nazaj ali pa recimo 25 si takoj vedel, da ko boš prišel iz faksa, boš takoj dobil neko službo, v kateri boš delal naslednjih 40 let in ti ne bo treba nič več drugega razmišljat. Res, da službe niso bile ravno visoko intelektualne, ampak je šlo bolj za proizvodnjo, ampak si bil varen in si imel lahko že v času študija otroke. Danes pa temu ni tako« (Tanja, 23 let, redna študentka, fokusna skupina).

»Ja, OK, to je tudi res, ampak težko je najti zaposlitev po končani srednji šoli, če imaš neko splošno izobrazbo, mislim, sej jo lahko, ampak potlej je moje mnenje, da si moraš res najprej zagotoviti zaposlitev, če hočeš imeti tako mlad otroka, ker to prinese stroške in odgovornost« (Grega, 22 let, redno zaposlen, fokusna skupina).

Sedaj se bom osredotočila na zastavljeno raziskovalno trditev: **med mladimi v Sloveniji je več brezposelnih mladih žensk kot mladih moških**. Stopnja aktivnosti med ženskami je nižja od stopnje aktivnosti moških, vendar pa za stopnjo brezposelnosti velja ravno obratno.

Graf 6.2: Število registriranih brezposelnih oseb glede na spol v Sloveniji v času od januarja 2002 do aprila 2009.

Vir: Divjak (2009, 2431).

Brezposelnost žensk je že nekaj let višja od brezposelnosti moških, šele v zadnjih mesecih tega leta se je brezposelnost moških rahlo dvignila nad brezposelnost žensk, kar je razvidno iz grafa, vendar pa je to po vsej verjetnosti posledica recesije, ki ne prizanaša nikomur.

»Ni enakopravnosti, to se zelo opazi, tudi že na daleč je vidna segregacija na ženske in moške poklice, čeprav smo skorajda vsi za vse, vendar na splošno narod tako razmišlja« (Grega, 22 let, redno zaposlen, fokusna skupina).

Tabela 6.3: Gibanje brezposelnosti mladih žensk in moških, starih od 15 do 24 let v Sloveniji od leta 2000 do 2008.

ČAS	2000 A00	2001 A00	2002 A00	2003 A00	2004 A00	2005 A00	2006 A00	2007 A00	2008 A00
GEO									
Ženske	18.3	20.4	18.6	19.8	19.2	17.8	16.8	11.2	11.3
Moški	14.6	15.7	15.0	15.6	13.9	14.5	11.6	9.4	9.9

Vir: EUROSTAT (2009).

Tabela prikazuje brezposelnost mladih žensk od leta 2000 pa do leta 2008, ki je višja od brezposelnosti mladih moških. Tako kot je brezposelnost žensk v Sloveniji višja od brezposelnosti moških, je tudi brezposelnost mladih žensk višja od brezposelnosti mladih moških. Zadnjih 8 let je tako brezposelnost mladih žensk vedno višja od brezposelnosti mladih moških. V mladih letih je to predvsem posledica vrste študija, saj vse več deklet prihaja z družboslovnih smeri, ter diskriminacije delodajalcev pri zaposlovanju zaradi nevarnosti zanositve in rabe porodniškega in starševskega dopusta. V starejših letih pa so ženske bolj obremenjene z usklajevanjem družinskega in delovnega življenja, saj so one tiste, ki v večini

skrbijo za otroke in gospodinjstvo, zato se nekatere odločijo tudi za začasno zaposlitev oziroma za določen čas, za lažje usklajevanje obojega.

Sama sem spoznala tudi dve ženski, ki sta se odločili po starševskem dopustu ostati kar doma, saj jima vrnitev na delo predstavlja velike težave zaradi preobremenitev doma in na delovnem mestu.

»Pri zaposlitvi nekateri delodajalci najprej vprašajo, seveda, za starost, nato če ima oseba stalnega partnerja v primeru, da je kandidat za delovno mesto ženska, nato pa na zelo eleganten način povedo, da jih bodo sprva zaposlili za določen čas oz. jim dajo jasno vedeti, da ne želijo, da zanosi« (Grega, 22 let, redno zaposlen, fokusna skupina).

Ob koncu bom analizirala še prvo zastavljeno raziskovalno trditev: **mladi v Sloveniji se dlje časa šolajo, da si bodo z višjo izobrazbo pridobili boljšo zaposlitev**. Višja izobrazba ne pomeni takoj in za gotovo redne zaposlitve.

Kot sem že omenila, se delež diplomantov viša nesorazmerno s prostimi delovnimi mesti, problemi pa so tudi v usklajenosti smeri izobrazbe.

Tabela 6.4: Povprečna registrirana brezposelnost od leta 2000 do leta 2007 po stopnjah izobrazbe.

Leto/stopnja izobrazbe	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.+ VIII.
2000	48,8	6,5	1,6	25,6	21	2,4	2,1
2001	40,5	6,5	1,5	25,3	21,5	2,2	2,4
2002	40,5	6,5	1,4	24,9	21,8	2,1	2,8
2003	38,1	6,1	1,3	24,2	24,3	2,1	3,9
2004	36,1	5,5	1,2	23,5	26,5	2,3	4,9
2005	35,4	5,4	1,1	23,5	27	2,4	5,3
2006	32	4,7	1	21,7	25,8	2,5	5,7
2007	26,7	3,7	0,8	17,3	21,3	2,3	5,5

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2007b).

Tabela prikazuje spreminjanje brezposelnosti glede na stopnjo izobrazbe. Vse od I. pa do IV. stopnje izobrazbe se je brezposelnost začela rahlo zniževati, V. stopnja se je zmanjšala in vrnila na delež izpred šestih let, pri VI. ter VII. in VIII. skupaj pa se je brezposelnost začela zviševati. To je posledica tega, da se vedno več mladih odloča za nadaljevanje študija, in tako dobivamo vedno več diplomantov, magistrrov in doktorjev. Brezposelna postaja vedno bolj izobražena delovna sila.

Že pri dejavnikih, ki vplivajo na položaj mladih na trgu delovne sile, sem omenila spremembe v izobraževalni sistemih in samo podaljševanje izobraževanja. Iz grafa 5.2 se vidi, da se vedno več mladih v Sloveniji odloča za nadaljevanje študija v terciarnem izobraževanju.

Za podaljševanje izobraževanja menim, da je razlog v spremembi sistema izobraževanja in samostojnem odločanju mladih. Skozi različne družbene percepcije življenja, ki ga mladi spremljajo predvsem preko medijev, menijo, da se bodo z višjo izobrazbo bolje pozicionirali na trgu delovne sile, dobili dobro plačano službo in imeli komfortno življenje. Vendar razmere niso takšne. Stopnja brezposelnosti se sorazmerno viša skupaj z vstopom mladih na trg delovne sile, ki imajo vedno višje stopnje izobrazbe.

»Jaz bi rekla, da so oz. smo, no, kot eni roboti, ki nas sam sistem regulira: ne spodbuja nekih kreativnih idej, ampak samo neki open mind, tako da ni nič čudnega, da so potlej vsi samozavestni ob iskanju službe, ko pa pride do dela, pa nič« (Ines, 23 let, redna študentka, fokusna skupina).

7 SKLEP

Teorija podaja različne vzroke in izpostavi paleto dejavnikov, ki naj bi vplivali na odločitve mladih o njihovem življenju, predvsem pa na odločitev za starševstvo.

Skozi svoje delo sem izpostavila ugotovitve različnih slovenskih raziskovalk, ki so že opravile raziskave o podobni temi in prišle do določenih zaključkov. Ule in Kuhar (2003) sta v svoji anketi ugotovili, da so bolj pomembni subjektivni dejavniki pri odločanju mladih kot pa objektivni, ki jim šele sledijo. Černič-Istencič (1998) je bolj poudarila ugotovitve, da je odločilen vstop v partnersko zvezo, dolžina vključenosti v izobraževanje, primerne stanovanjske razmere in ukrepi socialne politike.

Černigoj-Sadar in Kanjuo-Mrčela (Černigoj- Sadar in drugi 2007) pa pravita, da so pri odločitvi za otroka pomembni naslednji pogoji: redna zaposlitev, urejena stanovanjska situacija in ugodne finančne razmere.

Ob izvedbi fokusne skupine sem v pogovoru med udeleženci ugotovila, da se ujemajo skoraj z vsemi ugotovitvami, ki so jih podale raziskovalke. Ob razmišljanju v zvezi z odločitvijo za starševstvo so poudarjali, da je pomembno, da poznaš sam sebe, svoje želje in ambicije in imaš stabilno partnerstvo.

Glede na raznolikost odgovorov udeležencev pri vprašanju o odločitvi za starševstvo vidim, da so življenjske odločitve mladih danes odvisne predvsem od individualnih dejavnikov, njihovih predstav o življenju, pričakovanj do samih sebe, zmogljivosti in priložnosti, ki so jih izkoristili v življenju pred odločitvijo za starševstvo.

Kljub temu sem opazila, da so udeleženci fokusne skupine poudarjali tudi objektivne dejavnike, ki pa so nastopali kot nek alibi njihovim predstavljenim individualnim dejavnikom. Namesto izpostavljanja nesigurnosti vase in strahu glede zaposlitvene varnosti se bolj pogosto poudarjajo slaba finančna pripravljenost ali gradnja kariere kot dejavnika zaviranja pri odločitvi za starševstvo.

»Zato pa mladi danes najprej poskušajo iskati dobro službo in planirajo svoje kariere, da si bodo nekaj ustvarili in imeli dobro ekonomsko podporo, da bodo sploh lahko začeli razmišljati o družini« (Tanja, 23 let, redna študentka, fokusna skupina).

Pri odločitvi za starševstvo na mlade vpliva veliko dejavnikov, največji med njimi pa so neuskkljeni podporni sistemi, kot so izobraževalni sistem, zaposlitvena, stanovanjska in socialna politika idr. Zdi se, da zaposlitvena negotovost tako ni ključnega pomena pri odločitvah mladih za prehod v starševstvo, vendar le eden izmed elementov vpliva.

Vendar glede na navedene statistične podatke v nalogi se kaže, da je v Sloveniji delež zaposlovanja za določen čas največji pri zaposlovanju mladih ljudi. Vse od leta 2005 je kar za približno 20 % večji od povprečja zaposlovanja za določen čas v Evropski uniji (EU-15, EU-27 in EU). V primerjavi z brezposelnostjo mladih, ki se ravno tako veča iz leta v leto, in razpisanimi prostimi delovnimi mesti, ki so v več kot polovici primerov za določen čas, je slovenski mladini usojena zaposlitev za določen čas. Podatki so pokazali, da tudi višja izobrazba ni dejavnik, ki bi bistveno olajševal vstop v zaposlenost.

Glede na pridobljene podatke naj omenim še, da je zaposlitveni položaj mladih žensk slabši od mladih moških; to je po eni strani posledica izbire precej tradicionalnega študija, po drugi pa diskriminatornega vedenja delodajalcev. Mlade ženske so tako še bolj podvržene negotovosti v življenju.

Ob takšnem položaju, kakršnem se znajdejo mladi v Sloveniji, ni pričakovati bistveno hitrejših odločitev za starševstvo. Mogoče sama zaposlitvena (ne)varnost kot del redne

zaposlitve res ne vpliva neposredno na odločitev za starševstvo, vendar pa se vidi, da vsekakor podaljšuje osamosvajanje mladih in jih ovira pri gradnji lastnega življenja.

8 LITERATURA

1. Černič-Istenič, Majda. 1998. Proces oblikovanja družine v Sloveniji. *Družboslovne razprave* 14 (27–28): 157–170.
2. Černigoj-Sadar, Nevenka, Aleksandra Kanjuo-Mrčela, Barbara Žaucer in Nada Stropnik. 2007. Problemi pri usklajevanju plačanega dela in zasebnega življenja mladih v Sloveniji. *Delo in družina: s partnerstvom do družini prijaznega delovnega okolja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
3. Divjak, Matej. 2008. *Aktivno prebivalstvo, Slovenija, maj 2008*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1751 (29. junij 2009).
4. - - - 2009. *Aktivno prebivalstvo, Slovenija, april 2009*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2431 (30. junij 2009).
5. EUROSTAT. 2009. Dostopno prek: <http://nui.epp.eurostat.ec> (22. junij 2009).
6. Evropska komisija. 2006. *Employment in Europe Report 2006*. Dostopno prek: http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/situation_in_europe/c11336_en.htm (14. julij 2009).
7. - - - 2007. *Promoting young people's full participation in education, employment and society*. Dostopno prek: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/youth/c11103_en.htm (14. julij 2009).
8. Ignjatovič, Miroljub. 2006. Položaj mladih na trgu delovne sile. *IB revija* (4): 66–68.

9. Ignjatovič, Miroljub in Aleksandra Kanjuo-Mrčela. 2004. Neprijazna fleksibilizacija dela in zaposlovanja – potreba po oblikovanju varne fleksibilnosti. V *Razpoke v zgodbi o uspehu*, ur. Nevenka Černigoj-Sadar, Ivan Svetlik in Branko Ilič, 230-258. Ljubljana: Sophia.
10. Josipovič, Damir. 2004. *Dejavniki rodnostnega obnašanja v Sloveniji*. Ljubljana: Založba ZRC.
11. Kanjuo-Mrčela, Aleksandra in Nevenka Černigoj-Sadar. 2006. Starši med delom in družino. *Teorija in praksa* 43 (5–6): 716–736.
12. Kozmelj, Andreja. 2008. *Vpis študentov v terciarno izobraževanje v študijskem letu 2007/2008 – končni podatki*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=1568 (24. junij 2009).
13. Kramberger, Anton. 2007. Problem zaposljivosti v informacijski dobi. *Zaposljivost v Sloveniji: analiza prehoda iz šol v zaposlitev: stanje, napovedi, primerjave*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
14. Lukič, Goran, elektronsko sporočilo avtorici, 15. maj 2009.
15. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2008. *Zaposlenost mladih v Sloveniji se povečuje*. Dostopno prek: <http://www.mddsz.gov.si> (15. julij 2009).
16. Rapuš-Pavel, Jana. 2005. Ranljivost mladih pri soočanju z brezposelnostjo. *Socialna pedagogika* 9 (3): 329–360.
17. Sedmak, Mateja, Zorana Medarič in Darja Zaviršek, ur. 2007. Vpliv zaposlitve na družinske odločitve in družinsko življenje. *Med javnim in zasebnim: ženske na trgu dela*. Koper: Založba Annales.
18. Statistični letopis Slovenije. 2007. *Aktivno prebivalstvo*. Dostopno prek: http://www.stat.si/letopis/2007/12_07/12-02-07.htm?jezik=si (22. junij 2009)

19. - - - 2008. *Aktivno prebivalstvo*. Dostopno prek: http://www.stat.si/letopis/2008/12_08/12-02-08.htm (22. junij 2007).
20. Svetin, Irena in Katja Rutar. 2006. Trg dela. Statistične informacije številka 169. Dostopno preko: <http://www.stat.si/doc/statinf/07-SI-008-0504.pdf> (21. junij 2009).
21. Svetin, Irena. 2007. *Aktivno prebivalstvo (po anketi o delovni sili), Slovenija, 2. četrtletje 2007 – začasni podatki*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=1551 (29. junij 2009).
22. - - - 2009. *Aktivno prebivalstvo (po anketi o delovni sili), Slovenija, 1. četrtletje 2009-začasni podatki*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=2379 (29. junij 2009).
23. Svetlik, Ivan, Jože Glazer, Martina Trbanc in Alenka Kajzer ur. 2002. Zaposlovanje mladih. *Politika zaposlovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
24. Švab, Alenka. 2003. Skrb med delom in družino. *Teorija in praksa* 40 (6): 1112–1126.
25. Trbanc, Martina. 2005. Zaposlovanje in brezposelnost mladih. V *Otroci in mladina v prehodni družbi: analiza položaja v Slovenij*, ur. Andreja Černak-Meglič, 161–188. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Maribor: Aristej.
26. Trbanc, Martina. 2007. Poti mladih v zaposlitev: primerjava Slovenije z drugimi državami EU. V *Zaposljivost v Sloveniji: analiza prehoda iz šol v zaposlitev: stanje, napovedi, primerjave*, ur. Anton Kramberger, 38–64. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
27. Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina, starševstvo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
28. Vertot, Nelka. 2007. *Ob 12. avgustu, mednarodnem dnevu mladih*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1040 (21. junij 2009).

29. Walther, Andreas in Barbara Stauber. 2002. *Avoiding Misleading Trajectories Transition Dilemmas of Young Adults in Europe*. Nuffield College. Dostopno prek: <http://www.nuff.ox.ac.uk/projects/uwwclus/Papers/restrict/misleading.pdf> (27. junij 2009).
30. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. 2007a. *Strukturne značilnosti registrirane brezposlenosti*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si> (30. junij 2009).
31. - - - 2007b. *Povprečna registrirana brezposelnost od leta 2000 do leta 2007 po stopnjah izobrazbe*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si> (30. junij 2009).
32. Žnidaršič, Tina. 2006. *Mladi v Sloveniji*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=373 (21. junij 2009).

9 PRILOGA A: TRANSKRIPT FOKUSNE SKUPINE

Izvedba fokusne skupine je potekala uro in 10 minut. V njej je sodelovalo osem udeležencev v starosti od 21 do 25 let, štiri fantje in štiri dekleta. Med njimi sta bila dva redno zaposlena, ena študentka brez statusa (»pavzerka«), en izredni študent, ostali pa so bili redni študentje. Udeleženci so predstavljali delež populacije, ki ga raziskujem.

Udeleženci:

1. Žiga: 25 let, redni študent,
2. Gregor- Grega: 22 let, redno zaposlen,
3. Ana: 22 let, redna študentka,
4. Tanja: 23 let, redna študentka,
5. Anže: 23 let, izredni študent,
6. Nejc: 24 let, redno zaposlen,
7. Ines: 21 let, redna študentka,
8. Staša: 23 let, študentka brez statusa.

Moje ime je Anja Vrančič in danes smo se tukaj zbrali, da bomo debatirali o določeni temi, ki je hkrati tudi tema moje diplomske naloge. Naslov teme je vpliv dejavnika zaposlitvene (ne)varnosti na odločitve mladih za prehod v starševstvo v Sloveniji.

Za lažjo orientacijo debate je le-ta razdeljena na tri sklope. Prosila bi vas, da ste sproščeni in brez zadržkov poveste svoje mnenje. Že v naprej se vam vsem zahvaljujem za vaše sodelovanje in pomoč.

Najprej bi se pogovorili o današnjem trgu delovne sile za mlade: kateri so njegovi temeljni problemi, je potrebno imeti veze in poznanstva, se je dobro čim dlje šolati, ali sta študij in delo povezana?

Vemo namreč, da so mladi danes tisti, ki so prvi podvrženi novim oblikam zaposlitve, ki delodajalcem omogočajo lažje zaposlovanje in zapolnitev delovnih mest, zaposlenim pa hkrati ponujajo vse manj zaposlitvene varnosti. Je danes vstopiti na trg delovne sile težko ali ne?

Žiga: Meni se zdi, da je velik problem, da ko prideš s fakultete in ko začneš iskati službo, vsi želijo že neke delovne izkušnje, ti pa imaš te težko, če si bil 4 leta na faksu in se pridno šolal. Nimaš od kje dobiti 5 let ali pa 3 leta delovnih izkušenj.

Tanja: Ne samo izkušnje, od vsake zaposlitvene pogodbe za določen čas tudi nikoli ne veš, kdaj te ne bodo več rabili, in ne moreš računati na nek reden dohodek, če ne veš, kaj se bo čez pol leta s tabo zgodilo. Ne moreš sprejeti najemne pogodbe, se osamosvojiti, ker enostavno ne veš, kaj bo s teboj in tvojo zaposlitvijo čez dve leti.

Nejc: Problem je tudi pri zavarovanju, recimo, ker ti delodajalec ne plačuje zdravstvenega zavarovanja.

Anže: Ja, to se strinjam, da je problem ta, da delodajalci zahtevajo določene izkušnje, problem pa je tudi na strani študentov, ker so preveč pasivni in se ne zavedajo, da samo diploma, sploh iz družboslovne smeri, ne pomeni nič, vsako leto je v Ljubljani samo ne vem koliko diplomantov iz družboslovne smeri. Tako da če nič ne narediš in samo študiraš, nekje povprečno ali pa še slabše, ti to ne pomaga nič. Treba se je zavedati, da moramo biti študentje bolj ambiciozni, bolj aktivni, da se zavedamo, da je ogromno priložnosti, ampak da ne smemo čakati na njih. Če bo tako, bo teh težav s prvo zaposlitvijo in naslednjimi veliko manj.

Žiga: Pomembno je že, da v času faksa poskusiš dobit neko službo kot začetnik v neki firmi, v kateri boš potem delal tudi v prihodnosti, ne da delaš za nekim tekočim trakom, ampak če si recimo s FDV-ja, greš v neko firmo, ki se ukvarja recimo s Human Resources recimo iz kadrovskega menedžmenta in si že tako pleteš svojo kariero in nabiraš delovne izkušnje. Pomembno je najti primerno študentsko delo, ki kaj šteje, ne samo, da delaš za denar in greš potem lahko na počitnice in ven s prijatelji.

Ana: Poleg tega bi jaz povedala, da recimo z določenimi faksi, na primer družboslovnimi, ne prideš nikamor. Hočeš dobit službo in potem ti najprej na zavodu ne najdejo primerne zaposlitve, ne dobiš pripravništva ne ničesar in potem si tri leta še kljub fakultetni izobrazbi nezaposlen. V drugih službah te pa nočejo, ker si ali prekvalificiran ali pa nimaš primerne izobrazbe, kljub temu da rabijo ljudi. Ja, bi se strinjala, da gre tistim boljše, ki dobijo že med študijem take veze, da nadaljujejo svoje delo po koncu faksa, ampak tega ni veliko oz. potem drugim, ki so bolj primerni, izpodbijajo možnosti.

Anže: Ja, to ima svoje pozitivne in negativne strani. Jaz mislim, da je vse več služb takih, v katerih ti ne boš bil zaposlen tam 20 let, ampak bodo dokaj fleksibilne in boš bil zaposlen za en projekt, boš delal na temu projektu eno leto, potem pa če bo nov projekt, boš šel na nov projekt, če ne boš šel pa v drugo podjetje na drug projekt recimo. Ampak to je pa spet neka nevarnost, ker ne veš, ali boš šel z enega projekta na drugega, ali bo uspešen ali ne bo uspešen, in potem je težko načrtovati neko prihodnost, če niti sam dobro ne veš, kje boš čez tri leta.

Staša: Jaz pa se strinjam, da na dolgi rok ne moreš planirat, ampak to pa hkrati tudi pomeni, da bo študent lažje dobil zaposlitev, ker zaposliti nekega študenta glede na to, ali ima izkušnje ali jih nima za nedoločen čas je tudi določeno tveganje za delodajalca. Če pa je to fleksibilna zaposlitev, pa je to tveganje povsem zmanjšano, če kak študent recimo ali diplomant ali kdor koli ne ustreza tem zahtevam in se ga lažje odpusti.

Tanja: Delodajalec ne ve, kaj bo dobil, ko bo tebe zaposlil, isto kot če bi enega iz poskusne dobe oz. že z nekimi izkušnjami. Delodajalec nikoli ne ve, kaj bo dobil. Je tudi za njih po eni strani neugodno nekoga za 20 let zaposlit, ker si lahko čisto nesposoben.

Anže: Časi se itak hitro spreminjajo in ponudbe, in tako kot je Žiga rekel, ne bo več kariere za 20 let, ampak nekje sem bral, da se bo vsakih 5 let kariera spreminjala in ne bo več tako, da boš danes rekel: jaz sem pa to, pa boš 100 let to, ampak boš 5 let to, čez 5 let bo pa to že mimo, pa se boš moral nekaj drugega naučit.

Grega: Po drugi strani je pa vseeno boljše delati skrajšani delovni čas, da saj neki imaš, vsaj neki garant ali neki dohodek, ampak 4 ure dela pa tudi niso nič.

Staša: Kar se tiče tveganja pri zaposlitvi študenta, seveda, da je tveganje, ampak enako tveganje kot pri osebi, ki je stara 40 let, ki je recimo že 20 let v stiku z enim in istim delom in dela na isti način. Najbolj se prepričaš, če človeka zaposliš, kot je že nekdo prej omenil. Ima lahko nekdo tudi ne vem koliko faksov pa ne vem kaj narejeno, potem ga boš pa ti postavil pred delo, to pa to naredi, bo pa izgubljen. To govorim, ker je ena moja prijateljica stara 22 let in se bliža koncu magisterija in njene izkušnje z delom – nikakršne. Tako da se mi zdi tukaj čisto isto, ali zaposliš nekoga, ki že ima narejen magisterij, ker se ti zdi zelo dober, pa bo nula,

nekdo, ki je star 40 let bo nula, potem se pa kakšna cvetka najde, ki se »pregura« čez izpite pa ki je notri in ki razmišlja, kaj ima za narediti, pa ugotovi čisto nekaj tretjega.

Pa še to, ko ste omenili, ja, danes si, jutri te ni, ampak tako je v taki službi, kjer imaš možnost napredka; vedno je lahko en boljši en slabši, tako je tudi pri fleksibilnih zaposlitvah: enkrat jo boš dobil enkrat je pa ne boš dobil.

Žiga: No, jaz bi še dodal, da mogoče tudi fakultete premalo pripravijo študente za nadaljnjo karierno pot. Moralo bi biti več praktičnega dela, več dela, ki poteka že v času študija, da bi v bistvu študentje videli, kako to je, da dejansko to, kar se učijo v teoriji, potem spravijo hitro v prakso.

Ines: Samo jaz bi tukaj nekaj pripomnila, zakaj si ti potem problem ne, ko si rekel, da je potrebna praksa. Seveda, ti imaš lahko prakso na določenih fakultetah, ki so bolj cenjeni kakor naravoslovni, potem pa prideš do točke, ko moraš iskati službo in ..., jaz lahko zase govorim, ki sem iz socialnega dela, in potem ti pravijo, saj ti si tako ali tako na takem fakultetu, da lahko delaš prakso zastonj. In potem po koncu fakultete pridobiš kakor neko pripravništvo, kjer spet delaš zastonj. Ja, oprostite, kdo me bo pa živel, ko bom jaz polni delovni čas, 8 ur na dan, delala zastonj, ne vem, od tretjega letnika naprej, ko imamo ne vem kakšno prakso, še ta je kar nekaj? In zato ker sem pač socialno delo in imam ne vem kakšen čut ali kaj si predstavljajo, pričakujejo to od mene, ne. Tako da ne vem, če je vse le samo v praksi.

Ana: Saj to bi morali uvajati že med predavanji – prvi, drugi letnik.

Grega: Samo je vse potem drugače teorija in praksa, ker na koncu prideš na trg dela in te itak celotni sistem »bobna« in ne moreš ničesar.

Tanja: Fakultete bi se morale povezovati s takimi in drugačnimi podjetji oz. delovnimi mesti, da bi študentje imeli eno ponudbo.

Nejc: Moralo bi biti vključeno v en predmet, nič plačano, da dobi študent neke izkušnje, da sploh ve, za kaj se gre v določenem podjetju, ne pa da tja pride prvič šele, ko konča s celotnim študijem in sploh ne ve, kaj naj bi se delalo. Lahko se je v teoriji tako učil, v praksi pa je 70 % čisto drugače. Lahko je tudi plačan, samo da je minimalno, recimo srednje poklicne šole imajo obvezno prakso. Pol leta in tam ni 5 € ali pa 4 € na uro, ampak jim na mesec dajo

približno 100 €. Simbolično. Ja, ti pa lahko pol vidiš, kako to dejansko poteka, in se naučil dela ter potlej imel neke konkretne izkušnje.

Anže: Izkušnje včasih bolj štejejo kot pa sam denar.

Staša: To je že res, vendar tukaj zdaj razpravljamo o povezavi prakse s študijem in se s tem sama zelo strinjam, ampak kaj če ti to, če pa vseeno delodajalci določene izkušnje ne upoštevajo.

Ines: Delovna praksa, ki naj bi bila omogočena, je spet isti problem, kakor je nekdo prej rekel, boš prišel nekam in ti bodo rekli, ali delaj kar zastonj ali pa bodo od tebe zahtevali nemogoče, češ, saj si se to v šoli naučil.

Tanja: Sam, zdaj je pa tukaj toliko enih stvari vmes med študijem, pa to pa uno pa tretje, da se lahko zaradi ene prakse postaviš na glavo, ker jo prvič težko dobiš, ker jih skoraj ni, vsaj jaz ne vem za njih, pa tudi bodimo realni, nimaš časa. Enostavno, če jaz pogledam sebe, študiram, v prostem času delam za faks in oprost, ko imam čas, delam, da tudi kaj zaslužim. Sicer poskušam najti delo, ki mi bo omogočalo prakso, ampak to je skoraj nemogoče, ker moraš delati dopoldne, takrat pa imam seveda faks.

Grega: Pa te stvari itak nikoli ne bodo popolne.

Anže: Ne vem, jaz mislim, da bi morali bolj spodbujati samozaposlitev, odpiranje s. p.-jev, pač, da greš ti nekam na svoje delat, da nisi ti odvisen od nekoga. Jaz poznam dosti ljudi, ki mislijo, da ja, saj bo pa država za mene poskrbela, saj bom šel na zavod pa se bom prijavil pa bom dobil neko podporo ... ja zakaj, če si ti zmožen delat pa imaš kakšno idejo ali pa kar koli, daj probaj, vsaj poizkusi, saj če ne poizkusiš, ne boš vedel, ali ti bo uspelo ali ne. Jaz tako mislim, da se vedno opirajo na neke druge. Saj smo mladi, imamo ideje, vseeno, tudi če izgleda butasta ideja, mogoče je pa v redu, saj ne moreš nikoli vedeti.

Žiga: Maš tudi prav, tako da zdaj je v bistvu vse več in več teh programov, ki spodbujajo, samo premalo ljudi pristopi.

Staša: Zdaj, če se vrnemo malo nazaj na problem o teh začasnih zaposlitvah, jaz mislim, da je tudi problem v tem, da množice ljudi hodijo ven s faksov kar naenkrat vsako leto in ni delovnih mest, ki bi jih vzeli, tudi tako kot smo prej rekli, vsi tudi eno in isto študirajo. Malo je danes še nekih obrtnikov in fizičnih delavcev.

Ines: Jaz bi rekla, da so oz. smo, no, kot eni roboti, ki nas sam sistem regulira: ne spodbuja nekih kreativnih idej, ampak samo neki open mind, tako da ni nič čudnega, da so potlej vsi samozavestni ob iskanju službe, ko pa pride do dela, pa nič.

Staša: Ja, ampak manjše število delovnih mest je pa povezano tudi z delovno dobo, ki je vedno daljša. S tem, ko se povečuje upokojitvena starost, se pa tudi manjša število delovnih mest za mlade.

Ines: Ja, samo potem pa mora tudi nek trg obstajati, kar pa mislim, da ga ni, saj ne pri nas. Jaz s socialnim delom bom v svojem življenju čuvala otroke, ker drugega ne bom dobila, vsaj ne na začetku.

Grega: No, itak nikoli ni pogoj, da je to, kar boš ti delal, povezano s šolo.

Žiga: Slej ko prej pride pogoj zaradi tega, ker če na primer pogledamo zdaj tiste, ki so se šolali par let nazaj, zdaj pa je prišla zahteva, da morajo narediti še to pa to šolo, da bodo izobraženi za svoje delovno mesto. Vendar takrat, ko so se oni izobraževali, ni bilo teh možnosti in tudi ne zahtev, tako da je pomembno, če ne ne bi bila dana zahteva. Zdaj pa čisto odvisno, če ti pol pri enem privatniku delaš, ali če greš na eno ministrstvo delat. Misliš, da te bo kdo vzel, če boš imel kar en faks, recimo matematiko narejeno ali pa neko nizko stopnjo, ne, ne bodo te vzeli.

Anže: Ja, samo poanta je ravno v tem, da študentom, recimo, kaj jim je glavni cilj, da gredo v državno upravo. To se mi zdi popolnoma nesmiselno, to ne sme biti cilj ljudi, kje je osebni razvoj? Bral sem enkrat eno raziskavo, ki je raziskovala želje študentov, in 50 % ljudi hoče delati v državni upravi, ne pa biti podjetnik niti ne biti zaposlen v najboljših podjetjih.

Tanja: Samo, potem imaš pa tukaj dve fakulteti, imaš FDV in pa ekonomijo, ki pa itak vse pobereta.

Kaj danes vpliva na pridobitev zaposlitve?

Žiga: Jaz mislim, da vseeno vrsta študija.

Staša: Ja, jaz se strinjam, da je izobrazba zelo pomembna.

Anže: Tako kot smo že prej govorili, treba je biti sam svoj gospodar in začeti na svoje.

Ana: Ja, kako pa boš začel na svoje, mislim, od kje boš pa dobil denar za to? To ni kar tako. Zato pa moraš najprej nekaj let biti zaposlen nekje, da nabereš denar in tudi malo spoznaš delovni svet, delovne razmere, gospodarstvo.

Anže: Ne, jaz v tem ne vidim problema, gospodarstvo že poznam, denar se pa tudi da dobiti, mogoče kakšno leto malo delaš, pol pa en kredit in gremo.

Ines: V Sloveniji, mislim, da še vedno igrajo zelo veliko vlogo veze. Koliko je ljudi, ki že zdaj nekje delajo, ali pa ko poslušam naokoli, ko se pogovarjajo na kavicah, da kako uživajo v študiju in bluzijo, ker itak jih potlej čaka služba, ki jim jo je oči uredil. Tega je pri nas kar veliko.

Ana: Ja, jaz sem sama imela izkušnje pri tem, da ko prosiš za štipendijo, je ne dobiš, ker jo dobijo ostali po poznanstvih in jo v bistvu razpišejo zgolj iz formalnosti.

Tanja: Ja, pa saj se tudi po televiziji vidi, ko govorijo, kako nesposobni ljudje sedijo na stolčkih – le zakaj, ker so tja prišli preko vez, sami pa nimajo pojma.

Staša: Saj zato pa je pomembna izobrazba, četudi dobiš kaj preko vez, tudi to ni slabo, da vsaj imaš pojma, kaj moraš delati. Mislim, tudi veze morajo biti smiselne.

Zdaj bomo prešli tako rekoč na drug sklop, in sicer bomo govorili o vaših pričakovanjih. Glede na to, da počasi zaključujete neko obdobje v svojem življenju in da se že

pripravljate na novega, ki bo prinesel zaposlitev, družino in osamosvojitve, kaj pričakujete od družbe, življenja, delodajalcev, sebe. Zanima me, kako se vi zdaj vidite ob končanem študiju oz. se boste videli, ga boste še nadaljevali, boste začeli iskati prvo zaposlitev, kakšna bo le-ta?

Žiga: Jaz še kar nadaljujem študij, lansko leto sem diplomiral in sem zdaj na podiplomskem študiju ekonomije, v bistvu sem se za to odločil, ker je itak sistem 3 + 2 in z navadno diplomo nimaš neke glih visoke ravni, plus nekako se ne vidim, da bi delal v nekem podjetju 8 ur na dan in se rajše zdaj še malo izobražujem in vmes iščem kakšne ideje, da potem, ko končam faks, da se že v času faksa začnem ukvarjat z nekim svojim podjetjem in grem potem naprej kot samozaposlen.

Nejc: Ja, jaz se tudi strinjam s tem, jaz tudi temeljim k temu, da bom pač samozaposlen, da bom imel neko svoje podjetje, v bistvu jaz že zdaj delam v tej smeri in tudi mislim, da bom naprej delal. Delam v gradbeništvu in pomagam očetu v podjetju, tako da jaz mislim, da bom svoje ideje naprej širil in da bom poizkusil tudi neko svojo idejo v tej ideji, ki je že, naprej peljati. Tako da se ne vidim, da bi nekje bil, da bi za nekoga delal, ampak bom za sebe.

Tanja: Ja, jaz bom tudi po mojem tako, mislim je še dosti časa za pripravništvo, pa polno enih stikov, ampak na koncu. Prej mislim najprej najti nekaj v eni odvetniški pisarni kot pripravništvo ali kar koli, da me bodo vzeli za začetek, tako da se malo navadiš in predvsem spoznaš delo, da vidiš, kako izgleda, potem pa ne vem, ko se pripraviš, potem pa na svoje, seveda.

Staša: Mene pa ne moti, če za nekoga delaš, dokler imaš spoštovanje, dokler lahko sodeluješ pri ustvarjanju nečesa. Odvisno je, kaj delaš. Če si v javni upravi pa tiste številke in podobno tipkaš in v tem uživaš, delaš to; če pa želiš delat v neki privatni firmi, potlej greš pa tja. Ampak v vsakem primeru ima nek kolektiv nekaj skupnega in mora sodelovati, vsaj jaz tako mislim. Glede mojih želja za naprej, joj, ... imam preveč nekkih idej, ne bi pa jaz nekaj tam sama ustvarjala, sem šele na začetku ...

Žiga: Torej, en velik demotivator pri iskanju zaposlitve po faksu se men zdi plača. Meni se zdi neumno, da sem 5 let študiral, pa recimo, da sem kar konkretno študiral, saj sem imel tudi

kar dobre ocene, in potem pridem v eno firmo in moram delati za 600, 700 € na mesec. To je groza.

Grega: Ja, zdaj odvisno, koliko časa bi bila taka plača. Če ti rečejo, glej, pol leta se uvajaš in imaš 700 € na mesec, potem imaš pa več oz. koliko ti sploh nudijo možnosti za napredovanje. Če greš ti na neko delovno mesto in veš, da boš tam delal in bil samo toliko in toliko plačan, ali sprejmeš ali pa greš raje poiskati kaj drugega. Lahko pa ve, da boš napredoval in boš čez recimo tri leta že imel več.

Ana: Ja, ne vem, saj 700 €, to je malo, ampak če imaš možnost redne zaposlitve in nadgrajevanja znanja, se mi zdi nekaj vredno potrpet.

Ines: To se strinjam.

Anže: To ja, samo problem pri nas je, ker ni takega motivatorja, pri nas ni napredovanja. Zelo, zelo, zelo težko, da napreduješ, razen če si ne vem od direktorja sin ...

Žiga: Ja, v 10 letih enkrat!

Nejc: Ja, zelo, zelo počasi, tako da ti lahko recimo, če pogledamo s te strani, če sam delaš zase, lahko ustvariš 10 x toliko kot pa recimo v 5 letih v nekem podjetju. To je to, razen, ne vem, v vojski in policiji je neko napredovanje, pa še to je pri nas tko, no ... ga bolj ni.

Staša: Vsaj potrudiš se lahko, lahko si pa tam naiven in upaš, saj čez pol leta bom imel pa 1500 € in čakaš in čakaš in je 5 let naokoli, pol pa že rečeš glejte, tako pa več ne gre in zahtevaš povišanje.

Anže: Hahaha, to pa je resnično upanje, delodajalec ti bo kvečjemu rekel hvala lepa in lepo se imejte.

Nejc: Ne, ker pri nas ni velikih firm, v velikih firmah je to zelo dobro urejeno in veš, da se vedno lahko hodiš v tujino izobraževati, veš točno toliko in toliko let delaš tukaj, delaš to in napreduješ naprej oz. lahko delaš tudi po par korakov naprej, če si res sposoben, v Sloveniji so pa v večini neka majhna podjetja, z ne vem 100 zaposlenimi, pa če že ima 100 zaposlenih,

je že zelo veliko. V majhnih podjetjih s 5 zaposlenimi, kot je pri nas, pa se je težko igrati z nekim napredovanjem in na to računati.

Tanja: To se čisto strinjam.

Anže: No, tudi v Sloveniji imamo kar nekaj velikih podjetji in tudi nekaj mednarodnih. Oni imajo sisteme kot druga velika podjetja v svetu. Imajo prav stopničke in če si ti pameten, če si delaven, če delaš tako, kot je treba, začneš na najnižji, pač kot revizor, no, recimo v finančnem podjetju, ampak plača ni nekaj velikega, pač plača za študenta, ampak greš pa po stopničkih gor; to se pravi 2 leti tukaj, potem imaš 3 leta nekaj drugega in tako naprej. Imaš možnost napredka in plača ti raste in napreduješ in imaš vedno več znanja in vedno več odgovornosti in v bistvu so tudi take priložnosti, ampak pač jih verjetno ne poznamo, no.

Žiga: Saj to je to!

Grega: Jaz poznam eno podjetje, ki ima prav filozofijo »up or out«, ali greš gor ali greš pa ven iz podjetja. Tako da možnosti so, samo poiskati jih je potrebno. To je, kot sem prej rekel, študentje so preveč pasivni.

Žiga: Samo je zelo malo tega.

Staša: Jaz bi pa tukaj še nekaj rekla na prejšnjo temo. Meni se zdi zelo pomembno delat za nekoga, ampak da je nek korekten odnos in da se jaz saj deloma lahko realiziram, da je to možno. Ker je pa res to, ko smo prej govorili, da ne napreduješ oz. bolj počasi in je boljše, da si na svojem. Ampak če ti delaš na svojem, prvih nekaj let delaš kot žival in nimaš veliko od življenja, bolje rečeno prostega časa. Ja kakšna služba je pa potlej to?

Nejc: Ampak velikokrat pa podjetniki potem združijo svoje ideje, hobije z delom in na ta račun še služijo. Tako da mislim, da delo je delo, vendar ni pa vedno samo delo.

Ana: Ja, samo čas je pa omejen, ne.

Grega: Ja, ampak če ti delaš nekaj, kar imaš rad, mislim, da ti ni ravno problem.

Ana: Vem, ampak ti moraš razumet, da je to ravno tako zelo velik napor, še večji, ker delaš zase in če ti ne uspe, izgubiš več, kot pa če bi nekje delal, pa še slabo energijo ali pa utrujenost nosiš domov. Že tako ali tako je vsa družina vpletena v delo.

Tanja: Jaz ne gledam na to tako, vedno si lahko od dela utrujen, četudi kje drugje delaš. To je čisto od tebe osebno odvisno, kaj boš prinesel domov in kaj boš pustil, da vpliva na tvoj osebni in prosti čas.

Staša: Jaz vidim tukaj samo en problem, da če imaš ti že svoje podjetje, večina tukaj bi imela neko svoje podjetje: kaj bomo pa delal, če bo tok samozaposlenih? Potem na trgu ne bo več normalnih zaposlitev in se bo moralo tudi šolstvo spremeniti.

Anže: No, ne bodimo tako črnogledi, ali pa optimistični, haha. Sigurno ne bo prišlo do tega, da bi bili vsi samozaposleni, ker tudi nimajo vsi žilice za to in država tega ne bi dopustila. Ampak na toliko in toliko slabih firm bo pa ena uspešna, ki bo pa lahko zaposlila potem vse ljudi za nazaj, ki bodo ali odpuščeni ali pa neuspešni kot samozaposleni.

Žiga: Ne, saj se ne govori zdaj za vsakega, ampak za večjo populacijo.

Ines: No, jaz se bojim, da ne bom dobila službe, kljub temu da sem zdaj že na koncu, v tem letu sigurno ne še. Ne vem, kaj bom sama s sabo, nimam nobenih vez niti neke motivacije in velike želje, da bi šla na svoje. Tako da sedaj bolj razmišljam, da bom nadaljevala s študijem na kakšni drugi fakulteti in potem z drugo izobrazbo kaj dobila.

Če primerjamo ženske in moške, ali mislite, da so pri sprejemanju odločitev, o katerih smo do sedaj govorili, enako obremenjeni, ali lahko enako nastopajo, ali so pri določenem spolu večje ovire?

Staša: Tukaj se mi zdi, je predvsem kriva država. Na strani države je, da uredi ta sistem in da ne škoduje ženskam, ampak da imajo vsi enakovredne priložnosti in možnosti. V skandinavskih državah je to že urejeno. Pri nas so celo primeri, ko so žensko med nosečnostjo odpustili in je v času porodniškega dopusta dobivala samo minimalno socialno podporo, ko pa je otrok dopolnil eno leto in je bil čas za vrnitev v službo, pa so delavko ponovno redno zaposlili.

Ana: Jaz bi pa zdaj tukaj nekaj rekla glede teh skandinavskih držav. To je tako, da mi nismo na tej stopnji kot oni, naša mentaliteta ni na stopnji, da prevzamemo njihov sistem. Če boš ti nam rekel, da boš obdavčil našo plačo za 40 %, tako kot njim rečeš in bodo oni vedeli, zakaj plačujejo davke, in bodo vedeli, da bodo dobili nazaj, če bo šlo kar koli narobe. Če si ti brezposeln in boš dobil 100 % plačo nazaj, boš sigurno iskal aktivno delo. Samo pri nas ni tako. Dajmo sistem, pa dajmo porodniško za moške! Me prav zanima, kako bi to izgledalo! Enostavno je potrebno delati spremembe počasi, mi bi pa vedno samo vse najboljše pobrali. Tukaj meni nič ne manjka.

Grega: Pa saj v Sloveniji si moški lahko vzamejo tudi proste dni ob rojstvu otroka. Ampak jaz mislim, da ni toliko problem v porodniški, ampak bolj v samih odnosih na delovnem mestu. Ni enakopravnosti, to se zelo opazi, tudi že na daleč je vidna segregacija na ženske in moške poklice, čeprav smo skorajda vsi za vse, vendar na splošno narod tako razmišlja.

Pri zaposlitvi nekateri delodajalci najprej vprašajo, seveda, za starost, nato če ima oseba stalnega partnerja v primeru, da je kandidat za delovno mesto ženska, nato pa na zelo eleganten način povedo, da jih bodo sprva zaposlili za določen čas oz. jim dajo jasno vedeti, da ne želijo, da zanosi. V primeru zaposlitve za določen čas si seveda vsaka ženska, željna napredovanja, milo rečeno, sploh ne upa zanositi, saj ve, da bo ob službo. Humorno bi bilo, da bi se moškemu iskalcu službe reklo, da njegova žena oz. partnerica ne sme zanositi, saj bo drugače on ob delovno mesto.

Žiga: Jaz mislim, da vsi vemo, da ni pravičnosti, ampak smo kar tiho, o tem se pri nas ne govori toliko. Sicer zakaj ne, ne vem, ampak tako je. Vlada patriarhat, moški pa še vedno raje vidijo svoje žene doma, ker so sami skorajda preleni za vzgojo otrok.

Anže: Jaz se pa s tem ne strinjam, ker se v današnjem času tudi ženske za otroka odločajo, ko so si že ustvarile neko kariero in potem ni takega problema za porodniški dopust. Konec koncev se že dogaja, da nosečnice oz. mlade mamice delajo doma tudi med porodniškim dopustom.

Nejc: Poznam primer, ko si je gospa iz službe vzela računalnik domov in delala, pa še za otroka je lahko skrbela. Mislim, da je za delodajalca večji problem najti nadomestnega delavnega delavca ali delavko kot pa skrb, ali bo šla delavka po podpisani pogodbi takoj na porodniško.

Tanja: Zadnje čase opazujem malo mlade starše in opazila sem, da vidim več moških z vozički kot pa žensk.

Ja, ženske vedno bolj prevzemajo vloge v poslovnem svetu in tudi na sploh v gospodarstvu in so uspešne in mislim, da bodo še bolj.

Ines: Ženske so močne in dobre v delu, ampak vseeno, ko pride čas za družino, se pa same odločijo zanjo, noben jih zares toliko ne sili, to je njihova narava. Seveda morajo pa potem moški delati.

Staša: Hmm, posledica njihove uspešnosti pa zna biti manjša rodnost, ravno to, o čemer se pogovarjamo.

No, zdaj pa prihajamo k zadnjemu sklopu. V zadnjih desetletjih se je ustvarjanje mladih družin močno premaknilo v kasnejša leta. Številka se je celo premaknila že na 30. leta. Mladi so spremenili svoje vrednote in način življenja, prvo je kariera in nato družina.

Staša: No, mogoče smo se spremenili, ampak v tej dobi, ko se šolaš, si ustvarjaš kariero, želiš najprej poskrbeti za neko finančno neodvisnost oz. zaščito, ker bi rad svojemu otroku nekaj nudil, bi mu rad dal vse, kar je možno, in seveda raje počakaš, da dobiš dobro plačo in da si dobro situirani in se potem odločiš za otroke.

Tanja: Ti rabiš najprej en reden dohodek, da boš lahko vse svoje stroške plačal, sploh pa stanovanje ali pa kar koli drugega, kar pride z osamosvojitvijo. Ne moreš celo življenje pri starših živeti. Kam pa naj dam otroka, ne morem ga dati staršem v spalnico! Se pravi, najprej rabim nekaj za začetek, potem pa šele lahko razmišljam o življenju naprej.

Grega: Samo tako je bilo po mojem tudi 15 ali pa 20 let nazaj, da so rabili nek denar pa potem otroka oz. biti na svojem.

Tanja: Ja, ampak 15 let nazaj ali pa recimo 25 si ti takoj vedel, da ko boš prišel iz faksa, boš takoj dobil neko službo, v kateri boš delal naslednjih 40 let in ti ne bo treba nič več drugega razmišljat. Res, da službe niso bile ravno visoko intelektualne, ampak je šlo bolj za

proizvodnjo, ampak si bil varen in si imel lahko že v času študija otroka. Danes pa temu ni tako.

Staša: Pa tudi vse cene so bile nižje, recimo, voziček za otroka je 500 € in gor. Včasih so tudi šolo prej zaključili in večina populacije je padla čez srednjo šolo in so bili stari 22 let in so imeli otroka. Zdaj pa to ni več tako, zdaj pa predenj ti končaš vse, pa malo študiraš, pa malo bi rad kaj videl, pa greš malo sem pa tja, pa si takoj 25, 27 let star, in je to to ...

Grega: Se ne strinjam s tvojo trditvijo, ker ti še vedno lahko po končani srednji šoli najdeš službo oz. se znajdeš po svoje in imaš ravno tako otroka, ali pa če hočeš kariero najprej in si jo prej ustvariš, ampak imaš še vedno lahko prej otroka.

Ja, OK, to je tudi res, ampak težko je najti zaposlitev po končani srednji šoli, če imaš neko splošno izobrazbo, mislim, saj jo lahko, ampak potlej je moje mnenje, da si moraš res najprej zagotoviti zaposlitev, če hočeš imeti tako mlad otroka, ker to prinese stroške in odgovornost.

Anže: So bili časi, ko si naredil poklicno, pa si bil nekaj vreden, zdaj pa narediš poklicno pa kaj boš?

Žiga: Pa saj zdaj je isto, potrebno se je znati in potem lahko brez problema ustvariš družino.

Ana: Meni se zdi, da je na splošno življenje danes težje kot nekoč. Materialne dobrine so dražje, težave so pri zaposlitvi, trenutno gredo npr. številna podjetja v stečaj, kot je bilo že večkrat omenjeno. Ljudje si želijo pridobiti znanje na različnih področjih, ki bi jim v kasnejših letih morda pomagalo obdržati delovno mesto. Zaradi razmer, v katerih živijo, se morda nekateri po tihem bojijo imeti tako kmalu otroka, ki so kot nepopisan list. Že nam je iz dneva v dan težje, kako potem nekoga, mislim otroka, pripraviti in vzgajati, da bo čim lažje prebrodil življenje, stiske in težave, ko še sami trenutno tega nismo ravno najbolj zmožni.

Ines: Ja, ti še ne veš, kaj bi v bistvu rad, in se odločiš, pa daj gremo še malo študirat, namesto da bi najprej ugotovil, kaj bi rad, in potem študiral. Zato pa jih je ogromno z enako izobrazbo kot ti in potem nikamor ne moreš in seveda se tudi za nobene družino še ne odločaš.

Staša: Lahko bi se reklo, da imamo preveč izobraževalnih ustanov, ki veliki večini podajajo enako znanje, ki nekatere celo poneumlja, ker so premalo samoiniciativni in razmišljajo po kopitu, ki jim ga je izoblikovala fakulteta. To velja v večini družboslovnih ustanov ...

Ines: Preveč smo razvajeni in imamo preveč možnosti in nato za lastno izobraževanje ne poskrbimo sami oz. poskrbimo za nadgradnjo šele po narejeni diplomi, ko se začnemo malo zavedati, kaj bi in zakaj. In glej ga zlomka, biološka ura že tiktaka.

Žiga: Saj to je to, ker nam zdaj to ni več zadosti, tako kot si ti rekel, je bilo res, da si bil 40 let v isti službi, zdaj ljudje neprestano želijo, iščejo več in več in gredo malo okrog pa malo po svetu. Ne rečem, da je to narobe, ampak je pa tako, da gre to vse dlje v leta in potem, če imaš ti bonitete do 26. leta, ker si študent, ja, zakaj jih ne bi izkoristil, saj itak boš delal do smrti. In potem si takoj 30, in zato šele takrat pride na vrsto odločitev za otroka! Poleg vseh nevšečnosti, ki jih prinaša življenje, ter kljub želji večine po družini, želiš najprej okusiti življenje, nato pa se posvetiti resnejši vlogi v družini.

Grega: Ja, jaz se pa ne strinjam, ker ko si ti star 30 ali pa 35 let, potlej je pri tvojih 40. letih otrok star 5 let in ti si že ves bogi in se z njim ne moreš normalno ukvarjati. Otroke je potrebno imeti mlad, ko si vitalen in poln energije.

Nejc: Če imaš prej otroke, tam okrog 25. leta, se z njim lahko še vedno v kasnejših letih družiš, ko bo on starejši, ko boš pa ti ful star, pa ne bo nič iz tebe in še otroci te bodo imeli za stare. Jaz sem imel prijatelja, ki je imel starše zelo stare in ga je bilo na trenutke kar malo sram, ker so bili vsi ostali še bolj mladi.

Staša: Pa itak se viša starost prebivalstva, tako da če imaš ti pri tridesetih otroka, se meni zdi čisto normalno, da do takrat imaš vsaj neki že za seboj in imaš tud občutek oz. samopotrditev, da si neki že naredil in si se tudi veliko lahko izobrazil in našel super službo. S tem si podaljšaš tudi nekako dogajanje v svojem življenju, ker dlje živimo in ne boš pri petdesetih samo še za v penzijo. Poleg tega je veliko služb monotoni, zato si nekateri želijo na tak način popestriti življenje.

Ana: Tukaj ima tudi družba nekaj vmes. Če se ti odločiš za otroka pri 22. ali 25. letih, te vrstniki kar malo čudno gledajo, po drugi strani pa če nimaš otroka pri 28., 29. letih, te pa že

starši čudno gledajo, češ, a bova midva kdaj imela vnuke. In zaradi tega je veliko mladih zmedenih in potem tudi zaradi tega čakajo.

Anže: Tudi tisti mladi, ki so sedaj zaposleni, se jih večina, vsaj kar jih jaz poznam, vedno kasneje odloča za starševstvo in oblikovanje neke družine, ker enostavno ne morejo, ker nimajo dovolj dohodkov.

Grega: Ampak saj to oblikovanje družine se lahko začne prej. Na primer si poiščeš stanovanje, razmisliš, če si dovolj zrel za družino ... Saj ti ne moreš kar vse na enkrat ustvarit, to traja nekaj let, ker je to tudi kar hud strošek. Stanovanje, vozički, dude in tako naprej. Če se pa pri tridesetih šele odločiš za otroka, ga po mojem mnenju imaš pri 35. letu ali kasneje, ker ni nujno, da boš imel takrat dovolj denarja za ustvarjanje in vzdrževanje družine.

Staša: Ja, pri tridesetih naj bi že imel dovolj denarja in bil tudi dovolj zrel za to, tako da v bistvu počakaš samo 9 mesecev. Mislim, saj se pri recimo 25. ali 26. letu odločiš, da boš imel pri tridesetih otroka in delaš že takrat v to smer.

Ines: Ja, če jaz zdaj sebe pogledam, saj kaj pa lahko otroku nudim, to mislim tako, kako naj ga vzgajam, saj še sebe šele spoznavam. Potrebno je imeti tudi neke življenjske izkušnje, katerih del, pa mislim, je tudi zaposlitev, ker se tam veliko naučiš. Družba in razmere trenutno od nas zahtevajo preveč, zato si tudi ljudje za doseganje ciljev vzamejo čas, posledično pride družina kasneje na vrsto.

Tanja: Meni je pomembno, tako kot si ti rekla, da se bom počutila dovolj odgovorno in da me bodo tudi starši podpirali, ker sama že ne bom zmogla.

Staša: Sama, sej bo partner zraven!

Tanja: Ja, ni nujno, da je partner zraven! Veliko žensk je samohranilk.

Saj zato se pa skupaj odločita za otroka, ne samo, da je eden za to.

Anže: Nujno je, da par kar nekaj let živi skupaj, da se res do dobra spoznata in potem lahko šele razmišljata o družini. Težko si predstavljam, da imaš kar na »horuk« z nekom otroka, samo zato, ker ti ugaja tisti trenutek, da bi ga imel. Zato pa prihaja do razhajanj v družinah.

Grega: Ja, seveda, ne moreš ti imeti neko partnerico, ki jo vidiš enkrat na mesec, pa imaš že kar otroka z njo. S partnerico, no, ali pa v vašem primeru punce, si skupaj nekaj let preden imaš otroka, ampak še vedno pa je pomembno, da sta oba nekako osamosvojena.

Ines: Najprej je treba poskrbeti zase, ti se lahko s partnerjem pogovarjaš o načrtovanju družine, ampak če ti nisi sam s sabo zadovoljen, ti ne boš mogel dati svojemu otroku in svojemu partnerju tistega najboljšega, kar si zmožen dati.

Ana: Ja, sebe moraš izživeti najprej, ne da imaš otroka, potem pa se tam izživljaš nad njim in ga kriviš za svoje nezadovoljstvo.

Ines: Saj zato pa pravim, da odločitev ni samo na podlagi trenutnega počutja, ko si srečen s partnerjem ali partnerico in si misliš, oh sedaj bi pa imel otročička, ampak moraš biti najprej sam prepričan vase, nato pa se nujno pogovoriti in uskladiti želje in pričakovanja tudi s partnerjem.

Staša: No, saj tudi zato se stvari podaljšujejo, ker odločitev ni odvisna samo od ene osebe, ampak morata dva uskladiti želje in nikoli se ne ve, kako drugi načrtuje svoje življenje.

Anže: Ampak če pogledamo na vse to z vrha, mislim, da je še vedno najbolj pomemben denar. Ti ne moreš ničesar o ničemer razmišljati, če nimaš denarja.

Žiga: Denar je sveta vladar, brez njega res ne moreš nič.

Tanja: Zato pa mladi danes najprej poskušajo iskati dobro službo in planirajo svoje kariere, da si bodo nekaj ustvarili in imeli dobro ekonomsko podporo, da bodo sploh lahko začeli razmišljati o družini.

Ana: Ja, danes se moraš sam znajti, starši ti veliko ne morejo pomagati, država pa še manj.

Staša: OK, ko si omenil državo, se strinjam s teboj, sicer saj pomaga in nudi neko varnost, ampak to je v miniaturi obliki. Kolikokrat poslušam po televiziji, da ni prostora v vrtcih, pa kako majhni so otroški dodatki, to ni nobena pomoč. Ne moreš se ti odločiti za otroka kar tako, ker preveč stane, stvari za otroka so danes enostavno nemogoče drage. Kakor je eden prej rekel, ne moreš dati otroka staršem, glede na to, kako dolga je delovna doba sedaj, tudi oni delajo.

Denarja ni za varuške in kaj boš potem. Odločiš se, da čakaš, in čakaš in leta tečejo.

Grega: Sedaj nekateri ljudje kar rezervirajo prostor v vrtcu še preden se otrok rodi, da ga potem lahko dajo v varstvo. Pa tudi varuške niso najbolj zaupanja vredne.

Nejc: Ja, za nekatere je zelo pomembna vloga države, ker če si ti v neki nizko plačani službi, si zelo težko privoščiš otroke: vrtec je drag, šola je draga, izleti so dragi, dopust je drag.

Ines: Ja, dobra socialna oskrba je pri enih bolj pomembna pri drugih pa manj, res je odvisno, kakšen dohodek prejemaš in kakšnega tvoj partner.

Anže: V bistvu ne bi smel vsega na državo prelagat, ampak bi morali odgovornost prenesti tudi na podjetja, in sicer da je družini prijazno, da ima vrtec znotraj podjetja, recimo za njihove zaposlene, da so bolj razumevajoči do bolnišk in tako naprej. Ni problem tebi vzeti neke bolniške, zato ker je otrok bolan, ampak ker se bojiš, da boš zgubil delo zaradi tega. Podjetja bi morala biti bolj odprta k temu, seveda je pomembno tudi, da delavci ne bi izkoriščali tega.

Grega: Ah, podjetja bi že tako ali tako morala biti bolj prijazna družina, glej, koliko ljudi zdaj dela po cele dneve, pa za vikende. Saj to ni več normalno. Nimaš nič časa za družino.

Nejc: Veliko dela je danes takega, ki bi ga lahko opravljali tudi od doma, saj nam elektronika to omogoča. In bi bili lahko tudi več časa doma.

Ana: No, jaz ravno ne vem, kako kvalitetno je delo opravljeno, če ga delaš od doma, medtem ko recimo še istočasno kuhaš, pereš, pa otrok ti nagaja, ker bi se rad igral s teboj.

Nejc: No, pa saj imaš urejeno eno pisarno.

Ana: Ne! Mislim, da je zelo težko, ker ko enkrat družina ve, da si doma, te zelo težko pustijo na miru, pa tudi sam se težko zbereš. Če je preveč dela za enega delavca in bi moral delati še doma, bi morali zato zaposliti več delavcev. Normalno je, da delaš 8 ur, in toliko jih lahko vsak normalen človek. Jaz ne vidim potrebe, da bi se delo nosilo domov, če ga lahko opraviš v službi.

Tanja: Samo je tudi dobra plat, če delaš od doma. Potem imaš vseeno več časa, da si doma in s svojimi otroki in partnerjem. Delo že narediš, malo pa po malo.

Ana: Ne, jaz se s tem ne strinjam. Dobro je tudi, da si nekaj ur v dnevu ločen in tudi da si popolnoma skoncentriran na svoje delo.

Ines: Odvisno, kakor komu paše. Eni so radi s svojo družino, drugim pa ugaja, da ne.

Grega: Meni se zdi, da je vse skupaj še bolj naporno, če si doma in delaš za službo, hkrati moraš pa še za družino poskrbeti. Zato se strinjam, da je bolje, da si tudi kje v službi in malo ločen. Je pa res, da kakor komu paše.

Sedaj bomo počasi zaključili z našo fokusno skupino. Bi kdo rad še kaj dodal za konec?

Ana: Jaz moram zaključiti s tem, da mislim, da imam še toliko stvari za narediti, že tako se bo zavleklo in potem preden se jaz nekam v eno pisarno dam ali kamor koli, se malo uvedem in da grem lahko nekam na svoje, bo minilo še najmanj mislim da 5 do 7 let. Potem bom pa že skoraj 30. Ko bom imela enkrat redni dohodek in bom sigurna vase, se bom odločila za družino, prej pa sigurno ne.

Staša: No, jaz pa sicer ne vem, lahko pa predvidevam: Pri meni bo tako, da ali se bo začela družina, ko bom enkrat po 30. letu in se bo zgodilo čisto po nesreči in mi ne bo pri srcu, da bi šla narediti splav, ali pa ko bodo pritiski iz okolice preveliki, češ zdaj je pa že čas, saj se bližaš 35. letu. In potem se bom ene 3 leta mučila z zanositvijo in nato, ko bo otrok tukaj, bova s partnerjem srečna, da imava tega enega otroka. No, če bo pa ponesreči, kot sem tudi že rekla, ga bom pa verjetno kar sama imela.

Nejc: Jaz pa mislim, da takrat, ko se ti počutiš zmožen imet družino, si jo ustvarit, pa ni važno, a je zraven denarna varnost ali te starši podpirajo, takrat, ko se ti čutiš sposobnega, da bi imel ali pa da že neki doživiš, da imaš takrat družino.

Grega: Saj to je to, ker mi vse preveč načrtujemo. V glavi imamo najprej, da si bomo zgradili kariero, se osamosvojil, bomo imel družino in potem pri štiridesetih je kar konec vsega, ker ne vemo, kaj bi sami s seboj. Ne vem, kaj je pravi odgovor, seveda, če bi zdaj pomislila bi jaz tudi rada šla na svoje, imela partnerstvo, se odločila, da bi imela otroke sama, ne vem, kaj se mi bo dejansko zgodilo in kam me bo popeljala pot. Ne želim nič tako planirat.

Žiga: Jaz bom samo rekel, da upam, da bo to prej kakor pa pri štiridesetih zaradi zdravja otroka.

Anže: Hmm, ja no, tako kakor sem že prej povedal, moraš imet najprej pospravljeno v glavi, moraš imet pravo punco, s katero hočeš imet otroke, in pa finančno biti preskrbljen, da lahko potem preživiš sebe in celo družino. Če bo to že pri petindvajsetih, potem super, še toliko bolje in bom kasneje imel več časa zase, če pa ne bo, kar mislim da ne bo, bom pa moral imeti otroka v kasnejših letih.

Grega: Za konec bi pa jaz še nekaj rad povedal. Dajmo hitro doštudirat, »našparat« dovolj denarja in imejmo otroke.

Tako, s fokusno skupino smo končali. Hvala za udeležbo.